

OBSAH — CONSPECTUS FASCICULI

Neomon (<i>D. Martínková</i>)	1
K latinské literární činnosti M. Brikciho z Licka — De duobus M. Briccii de Licko carminibus Latinis (<i>J. Hejnic</i>)	5
Příspěvek k poznání Koldínovy latinské tvorby — De Latinis carmi- nibus Pauli Christiani a Koldina (<i>J. Martínek</i>)	11
Doplňky k Rukověti humanistického básnictví I — Suppléments de dépôts de la Bibliothèque Nationale à Vienne concernant le premier volume de Rukověť humanistického básnictví v Čechách a na Mo- ravě (<i>P. Spunar</i>)	15
Antické prvky v českém místopise — Topographica Bohemica e nomi- nibus antiquis derivata (<i>I. Honl</i>)	20
Tříkrát Diogenes — Ter Diogenes (<i>E. Stehlíková</i>)	24
Plán na vytvoření rukopisného centra (<i>B. B.</i>)	30
Institut de Recherche et d'Histoire des Textes (<i>-ps-</i>)	31
Středolatinšká filologie v Mnichově (<i>-ps-</i>)	33
Z konferencí doma i v cizině: „Antika a česká kultura od husitství do Bílé hory“ (<i>P. Spunar</i>); XII. valné shromáždění Fédération Inter- nationale des Associations d'Etudes Classiques (<i>L. Vidman</i>); Latina a dnešek (<i>-ps-</i>); XIII. mezinárodní byzantologický kongres v Oxfor- fordu (<i>R. Dostálová</i>); I. mezinárodní kongres balkanistických studií (<i>R. Dostálová</i>)	34
Z nové literatury: S. I. Radcig, Vvedenije v klassičeskiju filologiju (<i>H. Kopřiva</i>); R. Hošek, Úvod do studia latiny (<i>L. Vidman</i>); L. Vid- man, Bibliografie řeckých a latinských studií v Československu za léta 1951—1960 (<i>S. Segert</i>); W. Hoffman, Hannibal (<i>S. Segert</i>); L. Thelen, Christliche Malerei aus römischen Katakomben (<i>H. Kopřiva</i>); M. Flodr, Die griechische und römische Literatur in tsche- chischen Bibliotheken im Mittelalter und der Renaissance (<i>H. Kopřiva</i>); Jubilejní ročník 20. „Meandru“ (<i>J. Karamon</i>); Klasické jazyky v nacistické střední škole (<i>E. Kamínková</i>)	45

Neomon

S tímto slovem, na první pohled záhadným, se setkáváme ve známém slovníku, zvaném *Lactifer*, jež vydal r. 1511 v Plzni Jan Bosák Vodňanský (Aquensis). Vodňanský, současník Bohuslava Hasištejnského a Všehrdův, sestavil svůj slovník v době rozkvětu humanistických snah ryze středověkým způsobem. Proto jej A. Truhlář charakterizoval jako „literární anachronismus“.¹⁾ *Lactifer* není původní prací. Je závislý, jak ukázal J. Černý, na slovníku Guarinově, zvaném *Breviloquus vocabularius*.²⁾ Zajímavá je předmluva k *Lactiferu*, obsahující parafrázi Všehrdovy chvály českého jazyka.³⁾

V *Lactiferu* čteme na f. oo la (v 10. knize, nadepsané *De animalibus*): *(N)emon, -onis est bestia quedam, id est suillus, a setis sic dictus, quia setas pro pilis habet in corpore. Serpentes persequitur pugnansque adversus aspidem caudam erigit et eum superat. Svináčček.*

Z uvedeného textu i ze zařazení slova *neomon* je zcela zřejmé, že jde o jakéhosi živočicha. Je nesnadno vysvětlitelné, proč Jungmann zařadil ve svém Slovníku (IV 407b) doklad z *Lactiferu* (v podobě: Svináčček, *neomon*, *suillus*) pod heslo „sviňák, ... pastucha sviňský, ... *subulcus*“. Objasnění, o jakého živočicha jde, nalezneme v encyklopedickém díle Isidora Sevillského, zvaném *Etymologiae*.⁴⁾ V něm čteme (12, 2, 36-37) tento text: *Enhydros bestiola ex eo nuncupata, quod in aquis versetur, et maxime in Nilo. Quae si invenerit dormientem corcodilum, volutat se in luto primum, et intrat per os eius in ventrem, et carpens omnia intranea eius, sic moritur. Ichneumon Graece vocatus, eo quod odore suo et salubria ciborum et venenosa produntur. De quo Dracontius ait: Praecidit suillus vim cuiuscumque veneni. Suillus autem a saetis est nuncupatus. Hic etiam*

serpentes insequitur; qui, cum adversus aspidem pugnat, caudam erigit, quam aspis maxime incipit observare quasi minantem; ad quam cum vim suam transfert, decepta corripitur.

Ze srovnání textu Lactiferu s Isidorovými slovy vyplývá, že záhadný *neomon* je *ichneumon*, dnes známý pod jménem *Herpestes ichneumon*, v české zoologické terminologii označovaný názvem promyka *ichneumon*, živočich podobný kuně, žijící v Africe, živící se hady apod. Se jménem tohoto živočicha se setkáváme v naší lexikografické literatuře již více než sto let před Lactiferem,⁵⁾ na počátku 15. stol., ve známém Kodexu vodňanském (rukopis knihovny Národního musea v Praze II F 2), jenž uvádí na f. 52 v v oddíle *Animalia* text, téměř doslovně odpovídající Isidorovým slovům: *Enidros bestiola ex eo nuncupata, quod in aquis verse[n]tur, et maxime in Nilo. Quod si inveniet dormientem cocodrillum, volutat se in luto primum et intrat per os eius in ventrem et carpit omnia intranea eius et sic moritur. Hicneumon (scr.: Hic neumon) Grece vocatur eo; quod odore suo et salubria ciborum et venenosa prodantur. Suillus a setis nuncupatus. Hic etiam serpentes insequitur. Cum adversus aspidem pugnata, caudam erigit, quam aspis maxime incipit observare quasi minantem; ad quamcumque (!) vim suam transfert[ur], decepta corripitur.*

Zbývá zodpovědět otázku, odkud pochází zkomolená podoba slova *ichneumon*, doložená v Lactiferu. Formu *neomon* nacházíme ve středověké encyklopedii, známé pod názvem *De naturis rerum*, kterou sestavil Tomáš z Cantimpré, žák Alberta Velikého. Tomášovo dílo bylo jedním z pramenů Klaretových, jak připomněl V. Flajšhans.⁶⁾ Klaretovu závislost na Tomášovi, o jehož encyklopedii Flajšhans říká, že sloužila Klaretovi „více jen obrázky“, prokázal B. Ryba ve svém duchaplném a průkazném řešení záhadných klaretovských dvojic, při němž přihlížel i k jiným slovníkovým textům, mezi nimi i k Lactiferu. V Tomášově encyklopedii čteme⁷⁾ v oddíle *De animalibus: Sequitur de neomon. Neomon Grece vocatur bestia, ut Ysidorus dicit, eo quod odore suo et salubria ciborum et venenosa prodantur. De quo Dracontius ait: Producit suillus vim cuiusque(!) veneni. Suillus a setis est appellatus, quia setas pro pilis habet in corpore. Hec bestia serpentes persequitur. Que cum adversus aspidem pugnat, caudam erigit, quam aspis maxime observat quasi minantem; ad quam cum vim suam transfert, aspis deceptus a bestia corripitur.*

Lze předpokládat, že forma *neomon*, uvedená v Lactiferu, je závislá na Tomášovi,⁸⁾ jenž uvádí jako svůj pramen Isidora. Isidorus je ovšem ve svém výkladu závislý na starších antických autorech.

Kdybychom chtěli ve zkratce a zjednodušeně sledovat vývoj jeho vyprávění o ichneumonovi, dospěli bychom přes Dracontia (*De laudibus Dei* I 515), Ammiana Marcellina (22, 15, 20), Solina (32, 22—29) a Plinia (*Nat. hist.* 8, 88—90) k Aristotelově *Historii animalium* (612^a 16). Aristoteles a Plinius znají toliko název *ichneumon*, v některých rukopisech Solinova díla⁹⁾ se objevuje jako synonymum *enhydros*, jež čteme také u Ammiana, kde je emendací francouzského filologa Salmasia za rukopisné čtení *hydrus*.¹⁰⁾ Se slovem *suillus* se setkáváme v jednom z rukopisů Dracontiovy básně¹¹⁾ a v uvedené Isidorově citaci jeho verše.¹²⁾ Obecně se však přijímá Morelova emendace *Psyllus*.¹³⁾ Slovo *suillus* přeložil Vodňanský ve svém Lactiferu výrazem, sviňáček, a tak se v naší slovníkové literatuře objevilo heslo *neomon — suillus — sviňáček*, jehož vznik jsme se pokusili v této poznámce vysvětlit.

D. Martínková

POZNÁMKY

¹⁾ ČČM 58, 1884, str. 537.

²⁾ *Věstník ČAVU* 9, 1900, str. 355, 474-476. *Knihopis* (č. 2801) uvádí Vodňanského Lactifer pod jménem Guarinovým.

³⁾ *Dějiny české literatury I*, Praha NČSAV 1959, str. 309.

⁴⁾ Isidori Hispalensis episcopi *Etymologiarum sive originum libri XX*, rec. W. M. Lindsay, Oxonii 1911.

⁵⁾ Podle materiálu pro připravovaný *Slovník středověké latiny v zemích bývalé České koruny*.

⁶⁾ *Klaret a jeho družina I*, Praha 1926, str. 91. (Připomínáme, že Klaretův výraz *neomon — Glosář v. 543, 547 —* nesouvisí se slovem, jímž se zabýváme.)

⁷⁾ Citujeme podle rukopisu pražské UK XIV A 15 f. 54vb, který podává nejlepší čtení. Porušenější je znění dvou dalších rukopisů UK, obsahujících Tomášovu encyklopedii: X A 4 f. 74 ra a X C 8 f.29 va.

⁸⁾ Guarino, v němž Černý na základě poznámky v Jungmannově České literatuře (III 10) zjistil předlohu Lactiferu, heslo *neomon (ichneumon)* neuvádí. Zdá se, že 4.-12. kniha Lactiferu závisí na Guarinovi méně, než předpokládá Černý, který sice upozorňuje, že v této části slovníku je

Vodňanský méně závislý na svém vzoru, uvádí však, že i v ní přejímá většinu hesel z Guarina. Sledujeme-li např. jména ptáků, začínající písmenem C, zjistíme, že ze 32 hesel Vodňanského má Guarino jen 16, podobně u jmén živočichů, začínajících písmenem M, najdeme u Guarina 8 ze 16 uváděných v Lactiferu. Otázka závislosti této části Lactiferu na Guarinovi by vyžadovala podrobnějšího prozkoumání.

⁹⁾ Podle kritického aparátu ve vydání Mommsenově, Berlín 1895.

¹⁰⁾ Podle krit. ap. vydání Clarkova, Berlín 1910.

¹¹⁾ Podle krit. aparátu vydání ve sbírce Poetae Latini minores V, Baehrens—Vollmer, Teubner 1914.

¹²⁾ Na jiném místě (12, 6, 12) označuje Isidorus jménem *suillus* druh delfína, ježž ztotožňuje s rybou, nazývanou u Plinia (Nat. hist. 32, 56) *porcus marinus*.

¹³⁾ Jméno příslušníka národa, proslulého ve starověku zvláštní mocí nad hady, srv. *RE* XXIII/2 1467 nn.

RÉSUMÉ

Neomon

Neomonis vocabulo in Iohannis Aquensis Lactifero (quod est lexicon a. 1511 typis exscriptum) hoc animal, quod Isidoro Hispalensi *ichneumon* esset (Etym. 12, 2, 37), appellari ostendimus. Ichneumonis praeterea voce qua vi et sensu veteres usi essent quaeve vocabuli huius synonyma (enhydrus, suillus) apud eos exstitissent, breviter explanare studuimus.

K latinské literární činnosti M. Brikeího z Licka

Již od svých vrstevníků byl Brikeí z Licka oceňován především jako spisovatel, „kterýž nejprvé práva městská v jednu knihu sebral a v jazyku českém vůbec na světlo vydal.“ Tato charakteristika Daniela Adama z Veleslavína (*Kalendář historický*, 1590, str. 567) se vyskytuje v podstatě i u Veleslavínových předchůdců Prokopa Lupáče (*Ephemeris*, 1584, k 16. XI. 1543 s epitafiem Brikeího od Matouše Collina), Marka Bydžovského (*Prima pars annalium*, fol 113a; o tomto místu A. Rezek, *ČČM* 52, 1878, str. 159)¹⁾ a u M. Jana Campana v universitní vyhlášce z 12. IX. 1615, publikované u Bohuslava Jičínského, *Programmatum academiae Pragensis... fasciculus*, č. VII 10 (srov. *Rukověť humanistického básnictví v Čechách a na Moravě* — nadále R—2, Praha 1966, str. 447; na toto místo upozornil již Antonín Truhlář, *ČČM* 87, 1913, str. 164). Jako právníka oceňoval ostatně Brikeího — i když ne zcela nekriticky — i Pavel Stránský v spisu *Respublica Bojema* z roku 1634, a to v dvanácté kapitole, pojednávající o zákonech Čechů²⁾. Obdobně pohlíželi na tohoto autora i Bohuslav Balbín (*Bohemia docta* 2, Pragae 1778, str. 221), Florián Hammerschmidt (*Prodromus gloriae Pragenae, Vetero-Pragae* 1723, str. 569), Adaukt Voigt (*Acta litteraria Bohemiae et Moraviae* 1, Pragae 1774, str. 50), Gelasius Dobner (*Wenceslai Hagek a Liboczan Annales Bohemorum... 2*, Pragae 1763, str. 527), nebo Jan Petr Cerroni (Brno StA: G 12 — I 100, fol. 392—393a). V tomto směru pokračovalo ostatně i bádání novější, v němž si získali největších zásluh Josef Jireček (*Rukověť k dějinám literatury české*, 1, Praha 1873, str. 99—102), Jaromír Čelakovský (*Ottův slovník naučný* 4, Praha 1891, str. 680 až 81; týž, *ČČM* 54, 1880, str. 489n.) a Hermenegild Jireček (*Právnícký život v Čechách a na Moravě*, Praha-Bрно 1903, str. 330—338). Drobnými životopisnými zprávami přiblížili nám život Brikeího z Licka kromě uvedených již A. Rezka a A. Truhláře dále Jan Stárek (*ČČM* 19, 1845, str. 335n.), Karel Vladislav Zap (*Památky archeologické a místopisné* 1, 1855, sl. 149n.), František Wenig (*ČČM* 55, 1881, str. 537) a Josef Vítězslav Šimák (*ČČM* 89, 1915, str. 81). O nově nalezeném právníckém sborníku Brikeího pojednal Josef Janáček (*ČsČH* 5, 1957, str. 136—139). Pokud Brikeí z Licka zasáhl několika svými spisy (srov. *Knihopis* 1348—1352) do dějin české literatury, byla jeho činnost hodnocena jako ne zcela původní (Jan Jakubec, *Dějiny literatury české* 1, Praha 1929, str. 752). Spadala

ostatně spíše do oblasti naukové prózy než krásné literatury (Josef Hrabák a kolektiv, *Dějiny české literatury* 1, Praha 1959, str. 330).

Jako latinský básník byl dosud Brikecí z Licka postavou neznámou, především proto, že o této stránce jeho činnosti chyběly zprávy. Teprve na základě zkoumání, navazujícího na údaje zachycené v Truhlářově a Hrdinově pozůstalosti, bylo možno zjistit jednu rukopisnou latinskou báseň Brikecího v městské knize Nového Města pražského (archiv m. Prahy, č. 2092, fol. 150a). K tomu přistoupila shodou okolností zakrátko básnická skladba druhá; zjistil ji v brněnské Universitní knihovně Dr. Vladimír Dokoupil, který mne na ni přátelsky upozornil a postoupil ji k zpracování.

První z těchto skladeb (I) je poměrně krátká oslavná báseň k počtě Antoše soukeníka, když byl r. 1516 zvolen primasem. Příležitostné skladby tohoto druhu byly v měšťanské společnosti oblíbené. Z rozhraní 16. a 17. století známe řadu tištěných básnických blahopřání, která bývala podávána při obnovování městské rady. Tyto tištěné skladby jsou přirozeným pokračováním podobných panegyriků rukopisných, s nimiž se setkáváme v téměř společenském prostředí (zvláště v městských knihách) již v první polovině 16. století. Tak na příklad profesor Václav Vojtišek upozornil (ČSPS 19, 1911, str. 53n. a str. 119) na veršované skladby v městských knihách Nového Města pražského z čtyřicátých let 16. století; další doklady asi o 10 až 20 let starší byly zjištěny v městských knihách rakovnických (*LF* 81, 1958, str. 102—111). Níže publikovaná báseň tuto řadu prodlužuje až do doby předreformační. Předmětem oslavy je v ní Antoš soukeník, postava dobře známá z pražských dějin: r. 1513 byl jako konšel členem výboru českých měst, ustaveného k hájení městských práv; ještě téhož roku se stal na Novém Městě purkmistrem. Byl to zkušený úředník, který zasedal v městské radě téměř nepřetržitě od roku 1502 až do roku 1518. Zvláště čestné bylo jeho postavení právě roku 1516, kdy byl zvolen, aby nastoupil jako první purkmistr (úřadoval od 24. XI. do 22. XII. 1516). Mistr Brikecí, který byl tehdy radním písařem³⁾, si tedy zvolil na počátku své životní dráhy jako předmět básnické oslavy opravdu vlivného muže, který mu mohl vedle sňatku s Annou, vdovou po významném měšťanu Janu z Koňského trhu⁴⁾ platně dopomoci k rychlejšímu vzestupu v tehdejší měšťanské společnosti.

Verše jsou v této básni ještě dost začátečnické. K tomu, aby vyjádřil prostou myšlenku, že se měšťané rozhodli zvolit Antoše purkmistrem pro jeho zkušenost a vynikající vlastnosti, potřebuje náš autor plných šest distich, postrádajících jinak téměř úplně

hlubšího obsahu. Po formální stránce jsou však verše na svou dobu a prostředí poměrně dokonalé a podávají dobré svědectví o tom, že pražská akademie, na níž Briekí studoval (bakalář 1508, mistr 1513), nebyla v tomto směru přece jen docela sterilní.

Druhá básně, o níž zde pojednáváme (II), byla napsána právě o dvacet let později. Její vznik úzce souvisí s publikací Briekího „Práv městských“ (Knihopis 1348). Jak známo, byla tato kniha autorem dedikována v předmluvě, datované 3. ledna 1536 (fol. A 2a—A 4b), purkmistru a radě Starého Města pražského jakožto předním představitelům městského stavu v Čechách. Přijetím měla si kniha získat obecnou závaznost pro česká města. Staroměstská rada však neuznala Briekího „Práva městská“ za závazná. Hlavním důvodem bylo, že autor (je příznačné, že spolupracoval s českým místokancléřem Jiřím Žabkou z Limberka) podporoval až příliš průhledně snahu Ferdinanda I. po posílení panovnické moci na úkor městské autonomie. Odmítnutí bylo pro Briekího nepřijemné i po stránce finanční; kniha se totiž neprodávala tak, jak bylo očekáváno. Proto se asi její autor odhodlal k novému kroku: z neprodaných exemplářů dal vyjmout předmluvu, jíž dílo věnoval staroměstské radě, dal vytisknout a na místo původní předmluvy vložit o jeden list kratší (2 ff) věnování nové, datované „fferia VI ante festum Trinitatis (= 9. VI.) anno... M.CCCCC.XXXVJ.“ Tento zásah vedl k některým změnám v uspořádání složky A. Kdežto totiž v prvním vydání má první složka šest listů, obsahuje ve vydání druhém listů jen pět, při čemž sazba líce titulního listu a sazba posledních dvou listů složky A je shodná se sazbou prvního vydání. Nová je jen sazba rubu titulního listu s latinskými básněmi (viz níže č. II) a dvou dalších folií A2—3 (s novou předmluvou). List A4 (obsahující v prvním vydání závěr předmluvy) byl vypuštěn, takže první složka v druhém vydání obsahuje pouze pět listů. Podobně jako v prvním vydání obsahovalo také vydání druhé věnovací předmluvy českou. Briekí v ní však připsal své dílo „najjasnějšímu knížeti a pánu, pánu Ferdinandovi, římskému, uherskému a českému králi...“⁵) Smyslem této nové předmluvy je to, že se jí Briekí dal se svým dílem otevřeně pod ochranu prý osvědčeného zastánce práva, jakým je Ferdinand I., ale současně této příležitosti užil k ostrým výpadům proti svým odpůrcům, kteří zmařili obecné uznání jeho „Práv městských“: *Neb mudrci piší, že národ neb město bez práva jest jako lodí bez vesla a tělo bez duše, neb kdež práva mlčí, hřiechove mlčeti nemohou...* Ještě drsněji s nimi zúčtoval v těžkopádných latinských verších (srov. metricky nedobré verše 7, 11 a 34), připojených za

českou předmluvu pod názvem *Libri solitaria meditatio* ⁶⁾. V závěrečném tetrastichu dělí své čtenáře na řádné měšťany a na ostatní, kteří nedbají o právo, prý „líný dobytek“ (*ignavum pecus*); těmto zakazuje četbu své knihy. Je sice pravda, že tyto verše stojí po formální stránce na místě, které bývalo v humanistických tiscích vyhrazeno posměšným básním (*In zoilum, Ad Momum* a pod.), jimiž se autor obvykle již předem bránil proti možným kritikům, ale formulace je v tomto případě u Brikcího tak nevybíravá, že byla asi vskutku určena odpůrcům, kteří jeho dílo (v prvním vydání) již odmítli.

Ve srovnání s předešlou básní svědčí skladba z roku 1536 o poklesu básnických schopností, s nimiž Brikcí vstupoval do života. Svědčí dále o tom, že se latinskou poezií trvale nezabýval a že ani on ani „dobří latiníci“, s jejichž pomocí, jak píše v předmluvě k druhému vydání, „Práva městská“ s latinským, prý starodávným exemplářem⁷⁾, srovnával, nebyli lidé příliš hlubokých znalostí a vytríbeného vkusu pro latinské básnictví, lidé, kteří stáli stranou nového proudu reformačního humanismu, jehož stoupenci, prošlí většinou Melancthonovou školou, měli v tomto směru nesrovnatelně lepší předpoklady i výsledky. Poměrně malá pohotovost k napsání dobrých latinských veršů nás u Brikcího přece jen překvapuje, především proto, že začal svou životní dráhu v humanistickém duchu a že si pravděpodobně uchoval náklonnost k humanistické literatuře po celý život.⁸⁾

I. Báseň k poctě Antoše soukeníka z roku 1516

(Archiv m. Prahy: 2092, fol. 150a)

(Tab. I.)

- 1 *Salve, huius populi rector, tutela salusque,*
salve, consilii presidiique dator,
salve, iuris amans, virtutis iusticieque,
salve, dux recti, pacis amator, ave,
- 5 *qui facile excellis ceteros tuo pectore recto,*
moribus, eloquiis, simplicitate, fide.
Omnia propterea consulti vota senatus
urbis nostre huius te voluere ducem,
non prece nec precio studiis neque consociorum
- 10 *electus, sola sed probitate tua.*
Dii tibi secudent sceptrum civiumque regimen,
ut hoc consilium cum ratione regas.

⁶⁾ elloquiis

II. Báseň v druhém vydání „Práv městských“
z roku 1536

(Brno UK: ST 3 — 6532b; Praha UK: 65 C 1579. Fol. A 1b neznačené)

(Tab. II.)

Libri solitaria meditacio

- 1 *Sum quoniam casu et fortuna oppressus acerba,
hinc forsán possim tucior esse domi,
namque levis causa atque occasio sufficit irae,
sepe eciam rectum strangulat invidia.*
- 5 *Publica sed nostrum utilitas (quam prefero) tutum
reddat iter, nobis prospera queque donet.
Vado daturus nostris Boemis sensa Solonis,
iure etenim utilius quid, rogo, civis habet?
Nam bene vivendi legum documenta ministro,*
- 10 *vindex sum scelerum, iusticiam doceo.
Iure quidem consul et rex sua scepra ministrant,
ius etenim est recti, iusticieque parens,
regula rectorum, speculum venerabile morum,
lumen et omnimodum, quo duce crescit honor.*
- 15 *Si res civiles tentas tractare modeste,
crede mihi, intrepide (me duce) cuncta facis,
nam sine iure gravis surgit iactura senatus
nec patuit rectum iusticieque tenor.
Me duce carpe viam, cui iuris gracia cordi est*
- 20 *quique volare virum cuncta per ora cupis.
Sumes hic copiam veri nodosque resolves
ambiguos statues iusticiam que tuam
perspiciesque modum, quo re sapienter in omni
ius monstrare velis consiliumque tuum.*
- 25 *Impia nil rabies, fatorum nulla nocebunt
murmura, fortunam dexter Apollo feret.
Ite rudes iam vos numeri, nunc ferte salutem,
si lector pius est iusticieque tenax.
Non bene sollicita manarunt carmina mente hec,*
- 30 *sedibus est solitis dulcior omnis avis.
Iam veniam scriptis petimus petimusque vicissim,
si peccant numeris nostraque plectra suis.
Vos modo proposito dulces faveatis amici,
sincero ex animo nostra pagina prodit.*

⁴⁾ etiam

¹²⁾ iusticiaeque

—Jireček:

iustitiaequē

Tetrastichon ad lectorem.

1 *Huc solers veniat civis porcique sub antes,
quos animus recti concomitatur iners
et quencunque capit ventose gloria fame:
ignavum pecus hoc procul abesse volo.*

³⁾ famae

⁴⁾ procul

J. Hejnic

POZNÁMKY

¹⁾ Jde o slova, která se shodují s formulací Veleslavinovou téměř úplně; byla později převzata od Jana Beckovského, *Poselkyně starých přiběhův českých* (vyd. A. Rezek) II 1, Praha 1879, str. 112.

²⁾ Srov. překlad Bohumila Ryby (Praha 1953), str. 271 n.

³⁾ Doklady pro výše uvedená data podává V. V. Tomek, *Dějepis m. Prahy* 9, Praha 1893, str. 290-92 a 10, Praha 1894, str. 324.

⁴⁾ K sňatku došlo rovněž r. 1516.

⁵⁾ Tato předmluva (kterou *Knihopis*, l. c., ponechal bez povšimnutí, i když o její existenci věděl již J. Čelakovský, *OSN* 4, str. 680 a — s nepřesnostmi ve výkladu — H. Jireček, op. cit., str. 334n.), jest obsažena v exempláři brněnské UK: ST 3 — 6532b, na který mne upozornil Dr. Vladimír Dokoupil; paralelní exemplář je uložen podle laskavého sdělení Bedřichy Wižďákové v pražské UK: 65 C 1579.

⁶⁾ V původním vydání z ledna 1536, které registruje *Knihopis* 1348, není tato latinská báseň otiskována. Výňatek (v. 7—14) z ní uvedl H. Jireček, op. cit., str. 337.

⁷⁾ Šlo o sbírku nálezů brněnsko-jihlavských ze 14. století. O tom J. Čelakovský, *Ottův slovník naučný* 4 (1891), str. 680 n.

⁸⁾ Srov. Bohumil Ryba, *Spisy Bohuslava Hasištejnského z Lobkovic*. Svazek 1 (Spisy prosaické), Praha 1933, str. 10 (rukopisy spisů Bohuslava Hasištejnského v majetku Bricciiho z Licka).

RÉSUMÉ

De duobus M. Briccii de Licko carminibus Latinis

Duo carmina Latina M. Briccii de Licko nuper reperta eduntur atque explicantur. Carmen primum a. 1516 honori Antossii pannificis compositum et in tabulario Pragensi asservatum nunc primum in lucem profertur. Carmen alterum iam pridem a. 1536 in Briccii libro, qui *Práva městská* (id est *De iuribus municipalibus*) inscribitur, publici iuris factum est. Qui liber cum a viris doctis J. Čelakovský et H. Jireček laudatus esset, tamen a sodalibus, qui *Descriptionem librorum arte typographica nec non lingua Bohemica editorum* (quae *Descriptio Bohemice Knihopis* nuncupatur) curandam susceperunt, neglectus omitebatur. Est autem exemplar, quod Briccii de Licko Ferdinando I. regi Bohemorum obtulit, cum editio prima a civibus Pragensibus repulsa esset.

Príspevek k poznání Koldínovy latinské tvorby

M. Pavel Kristián z Koldína (asi 1530—1589) zaujímá významné místo mezi českými spisovateli svým dílem „Práva městská“, které se dočkalo velkého počtu vydání (*Knihopis* 4564—4573) a mělo podstatný vliv na utváření právních norem, platných v českých zemích.

Méně zpráv bylo o Koldínově latinské veršované tvorbě. Znali jsme vlastně jen jeho drobné příspěvky v dílech jiných autorů, jednolist s básní o 3 elegických dist., napsanou snad na symbolum slezského humanisty Jakuba Monavia, a nepřesné nebo neúplné názvy dvou samostatných spisů. Nález Koldínova tištěného latinského spisu o 72 listech v olomoucké Státní vědecké kn. (sign. 24 775) lze proto považovat za významné rozšíření znalosti Koldínova působení v oblasti latinské literatury. Nadto je způsob, jímž bylo dílo identifikováno, zajímavým dokladem toho, jak lze i při neúplném dochování spisu dospět srovnáním údajů, čerpaných ze dvou různých navzájem se doplňujících pramenů, k poznání díla jako celku.

Zmíněný olomoucký exemplář je defektní; schází mu titulní list a v souvislosti s tím i poslední list prvního archu (A8). Z olomouckého výtisku se tedy nedovídáme to nejdůležitější, totiž titul díla. Že jde nepochybně o spis Koldínův, je zřejmé nejen z věnovací básně, pod níž je Koldín podepsán, nýbrž také z průvodních veršů, v nichž přátelé blahopřejí Koldínovi k napsání díla, a z názvu prvního oddílu spisu na fol. 9a (= B 1a): *Argumenta omnium Novi testamenti capitum elegiaco carmine conscripta et distichis comprehensa ordine alphabetico a Magistro Paulo Christiano a Koldina*.

Při průzkumu bohemik v drážďanské Sächsische Landesbibliothek r. 1965 jsem v katalogu zjistil titul Koldínova díla, označeného jako válečná ztráta: *Liber elegiarum comprehendens argumenta singulorum capitum Novi testamenti ordine alphabetico, gnomas ex S. Matthaei evangelio selectas, illustriores aliquot sacrorum bibliorum figuras additis imaginibus. Autore M. Paulo Christiano a Koldina*. Původní drážďanská signatura je Lit. Lat. rec. A 1027. Shoda první části titulu s citovaným názvem pododdílu (fol. 9a) je zřejmá. Také druhá část titulu, citovaného podle drážďanského katalogu, se dobře shoduje s údaji olomouckého defektního exempláře, kde čteme na fol. 25b: *Secunda pars libelli comprehendens gnomas ex S. Matthaei evangelio selectas*. Rovněž slova titulu

illustriores ... figuras mají obdobu v nadpisu na fol. 29b: *Tertia pars libelli, comprehendens elegias in aliquot illustiores sacrorum bibliorum figuras*. Konečně zmínka o ilustracích, vložená do titulu, je ve shodě s olomouckým originálem. Údaje olomouckého defektního exempláře a dráždanského katalogu se tedy vztahují k jednomu a témuž tisku. Vyslovené tvrzení o identitě bude možno ověřit, podaří-li se najít úplný výtisk Koldínova spisu. Ani v tom případě však nebude olomoucký exemplář odsunut zcela do pozadí, poněvadž obsahuje některé opravy a doplňky, psané rukou 16. stol. Protože nejde jen o opravy tiskových chyb nebo pouze o drobné gramatické a stylistické úpravy, které bývají často dílem čtenáře, nýbrž také o nahrazení vytištěných veršů jinými nebo doplnění dalších veršů, není vyloučeno, že se tyto zásahy do textu díla staly z vůle autorovy, ne-li přímo jeho rukou. Abychom mohli rozhodnout o druhé eventualitě, bylo by ovšem nutné srovnání rukopisu.

Při zpracování obsahu nově zjištěného díla si nejdříve všimneme průvodních veršovaných i prozaických projevů. Napsali je Šimon Proxenus, Tomáš Mitis a Jiří (Polenta) ze Sudetu. Proxenus staví proti sobě duchovní a světské básnictví: *Musa canens Christum laudesque decusque meretur, // sit iocus, humanos si canit illa iocos. // Ergo victurae nomen quoque laudis habebit // autor, in hoc Christum quod canit ipse libro...* Podobně kladl také Proxenuv předchůdce v pěstování duchovního básnictví Matouš Collinus v díle *Carmen de sponsalibus Nicolai a Rubra Aquila* (1544) do protikladu zpracování náboženských námětů (*seria scripta*) a příležitostné veršování světského obsahu (*nugae*; Srov. *Věstník ČSAV* 70, 1961, str. 684).

Jak tomu často bývá u prací, do nichž přispělo více autorů, ozývá se i v tomto spisu tón, udaný v úvodních verších, také v projevech dalších přispěvatelů. Polemiku proti příležitostnému básnictví obsahuje prozaický list Jiřího Polenty, otištěný v závěru díla (fol. 69b—71b). Na fol. 69b—70a čteme: *Gratulor igitur iuventuti nostrae, imo omnibus eruditibus... his vero, ut ad aemulationem abs te provocati in similibus elaborent materiis potius quam ingenii sui venam in vanitate et adulationibus exhauriant et obterant. Ze však tvorba světského obsahu měla v té době zastánce, o tom patrně svědčí závěr Polentova dopisu: *Magnitudinemque animi tui miror, quod a tam honesto proposito pravus quorundam iudiciis absterreri non es passus* (fol. 70b). Chválu básnického zpracování náboženských námětů obsahuje také Mitisovo veršované doporučení Koldínova díla, otištěné hned za Proxenuvým. Je to parodie Martialova epigramu *Vitam quae faciant beatiorum* (10, 47).*

Z Koldínových básní upoutá dnešního čtenáře nejspíše veršované věnování králi Maxmiliánovi na fol. 3a—4b, které autor datoval ještě jako profesor pražské university v Karlově koleji 20. 9. 1562, tedy v den Maxmiliánovy korunovace, k níž bylo dílo napsáno. Koldínovi nešlo zajisté jen o oslavu této významné události. K tomu, že věnoval rozsáhlý spis náboženského obsahu Maxmiliánovi ještě za Ferdinandova života, vedlo Koldína pravděpodobně očekávání, že Maxmiliánova vláda přinese právě v ohledu náboženském určité uvolnění. Toto přesvědčení sdíleli naši humanisté protestantského zaměření s představiteli německé reformace (srov. D. Martínková, *LF* 83, 1960 — *Eunomia* 4, 2, str. 73 a pozn. 16 tamtéž).

Za zmínku stojí také Koldínova obrana školství (*Prosopopaeia scholae ad lectorem*, fol. 49b) proti názorům nevzdělaných lidí, kteří považují školu za zbytečnou instituci: *Clamitat insanum vulgus me pondus inane|| esse soli...* (srov. homérské ἐτώσιον ἄχθος ἀρούρης). Tyto obrany školství jsou v humanistické literatuře běžné. Stačí připomenout nedávno zpracovaný spis *Elegia de dignitate vitae scholasticae*, který je básnickou prvotinou Šimona Proxena ze Sudetu (D. Martínková, *ZJKF* 8, 1966, str. 88—91; tam je také zmínka o některých jiných humanistických pracích toho druhu).

Doposud byla řeč o těch částech Koldínova díla, které by bylo možno vzhledem k celku označit za okrajové. Vlastní obsah spisu, jak je vymezen v jeho titulu, nestojí za tak podrobné zpracování. Jde o zveršování náboženských námětů, jaké nacházíme již předtím v tvorbě Collinově a Mitisově a později v díle Prokopa Lupáče a mnoha jiných humanistů. Již sama snaha systematicky zpracovat veršem poučky katechismu, evangelijní perikopy, modlitby, desatero přikázání, písně k jednotlivým svátkům a vůbec vše, co je předmětem náboženské víry a součástí bohoslužby, vzbuzuje pochybnost o opravdovosti básnické inspirace. Nelze ovšem předem odsoudit všechna básnická díla na tyto náměty, ale spisy zmíněných autorů, Koldína nevyjímajíc, dokazují, že tito spisovatelé nebyli schopni podat skutečně umělecké zpracování zmíněné látky. Nevzdálíme se daleko od pravdy, když označíme některá jejich díla za veršované traktáty. Někteří ze zpracovatelů náboženských námětů vkládali do svých básnických spisů názory, které nebylo možno šířit v době začínající protireformace v latinské próze, tím méně českým jazykem.

Není správné paušálně přiznávat, jak se to někdy stává, přednost českému písemnictví před latinskou tvorbou bez při-

hlédnutí k povaze jednotlivých děl. V případě Koldínově však je prioritou jeho tvorby v národním jazyce před jeho latinským dílem zcela zřejmá. Přední humanisté 16. stol. si slibovali slávu od básnického zpracování náboženských námětů, ale zřídka jí na tomto poli dosáhli. Collinus si zajistil významné místo mezi našimi humanisty svou pedagogickou činností v oblasti antických studií a šířením i podporou humanistických literárních snah, Mitis svým rozsáhlým vydavatelským úsilím, zejména zpřístupněním díla Bohuslava Hasištejnského z Lobkovic, a Lupáč svými historickými pracemi, zvláště latinským kalendářem, v němž zaznamenal významné události, pojící se k jednotlivým dnům v průběhu roku. Jejich náboženské spisy, zejména veršované, brzy ztratily přitažlivost pro čtenáře. Ani Koldín, jemuž věstili přátelé za jeho básně náboženského obsahu nesmrtelnost, se nedomohl literárního významu svou prací v tomto oboru, nýbrž spisovatelskou činností v oblasti práva.

J. Martínek

RÉSUMÉ

De Latinis carminibus Pauli Christiani a Koldina

M. Paulum Christianum a Koldina, egregium 16. saeculi scriptorem Bohemum iuris civilis peritissimum, Latinis versibus componendis diligentem operam dedisse volumen 72 foliis constans nuper Olomucii inventum testimonio esse potest. Quem librum poesin sacram continentem certe in pretio habendum esse censemus neque tamen tanti facere volumus ut operibus a Paulo Christiano de iure compositis anteponamus.

Doplňky k Rukověti humanistického básnictví I

Delší studijní pobyt v Rakouské národní knihovně (ÖNB) poskytl (vedle průzkumu středověkých bohemik) i možnost doplnit bibliografické údaje k prvému dílu *Rukověti humanistického básnictví v Čechách a na Moravě* (Praha, Academia 1966), která byla připravena péčí Josefa Hejnice a Jana Martínka. Protože závěrečný svazek díla, jenž bude věnován doplňkům a korekturám, vyjde až za několik let, není snad zbytečné již nyní zveřejnit nálezovou zprávu. Dodatky nejsou velké, většinou jsou registrovány jen další exempláře známých tisků. Potvrzuje se tak, že hlavním nalezištěm české humanistické literatury v zahraničí jsou protestantské země (Sasko, Slezsko, resp. Švédsko), kdežto katolická Vídeň má spíše význam jen pro publikace, dotýkající se panovnického dvora.

Sled doplňků je řazen podle abecedy, shodně s prvním dílem Rukověti (dále R—1).

*

1. *Arpinus, Václav*: Duo epithalamia... Excusum in Antiqua Urbe Pragensi apud Ioannem Cantorem anno 1550 (R—1, str. 104); sign. cit. vídeňského tisku je: * 43 K 158 (hvězdička je součástí signatury!).

2. *Benedictus, Vavřinec*: Grammaticae Bohemicae... libri duo... Pragae ex officina Othmariana anno 1603 (R—1, str. 183); doplň: Wien ÖNB 51256—a. Ve víd. exempláři je na f. 8b autorická dedikace: „... puerulo Georgio Adamo a Veleslavina clarissimi ac doctissimi viri piae memoriae D. Danielis Adami a Veleslavina filio paternae amicitiae ergo autor dedit“.

3. *Benešovský Jan*: Brevis et succincta descriptio pompae funebris in honorem... Maxaemiliani II., ... Anno Domini 1577... Pragae excudebat Georgius Melantrichus ab Aventino (R—1, str. 188); doplň: Wien ÖNB * 35 E 33.

4. *Berger a Grinberg, Elias*: Rapsodiae de cruce... Olomutii typis Georgii Handellii anno 1600 (R—1, str. 192); doplň: Wien ÖNB 43 S 49 (s přípisem: „Ex libris C. Franc. de Nadasd“); další exemplár: Wien ÖNB 39 R 11 (výtisk s vevázanými listy, na nichž rukou verše; za první básní, nadepsanou „Epiγραμμα“ s incipitem „Crux fuit in centro“, podpis „J. B.“ [= Jeremias Berger?]).

5. *Berger a Grinberg, Elias*: *Idyllia de virtute bellica ... Praegae typis Schumanianis anno 1603* (R—1, str. 193); doplň: Wien ÖNB 39 R 12.

6. *Berger a Grinberg, Elias*: *Connubium Hungariae et Bohemiae ... Praegae typis Schumanianis (1611)* (R—1, str. 193); doplň: Wien ÖNB 46 F 140.

7. *Betulius, Ioannes Ludovicus*: doplň německou formu jména: Bircken.

8. *Borbonius, Matyáš*: *Caesares monarchiae Romanae... Lipsiae imprimebat Michael Lantzenberger anno 1595 ...* (R—1, str. 220); doplň: Wien ÖNB 56 M 71.

9. *Bruschius, Caspar*: *Gaspari Bruschii Encomia Hubae Schlaccenwaldensis... Excusum Vitebergae apud Iosephum Klug (1542)* (R—1, str. 233); dílo je autory připomenuto jen podle pozdějších přetisků v jiných tiscích, dochovalo se však také v původním vydání: *Encomia Hubae Slaccenwaldensis ac thermarum Carolinarum apud Boemos, item liber elegiarum ac epigrammatum auctore Gaspare Bruschio, Vitebergae (ex officina Iosephi Σοφοῦ mense iunio) anno 1542. Srov.: Wien ÖNB * 35 Q 108 (na f. C4a otištěna báseň Bohuslava Hasištejnského z Lobkovic „de his ipsiis thermis“, začínající: „Fons Heliconiadum merito celebrande cohorti“, dochovaná též v jeho Farrago poematum... Praegae, G. Melantrich ab Aventino 1570, p. 179). Z oddílu „*Gasparis Bruschii Elegiarum ac epigrammatum liber*“ upozorňujeme na (f. D4a) „*Epithaphion[!] Ioanni Sibenharo medico ac astronomo*“, (ibid.) „*Annae socrus suae tumulus*“, (ibid.) „*Barbarae... matris suae apud Egram civitatem Bohemicam sepultae, tumulus*“, (f. E1a) „*Ioanni Bruschio parenti suo*“, (f. E 1b) „*In icona Ioannis Bruschii patris sui*“, ... (f. F2a) „*Ioannes Stigelius Gaspari Bruschio*“, ... (f. F3b) „*Georgio Depeliano Boemo*“.*

10. *Bruschius, Caspar*: *In divorum Caroli V., ... et Ferdinandi... Schediasmata quaedam... 1548... Lindavii in insula lacus Podamici Acroniana* (R—1, str. 234); doplň: Wien ÖNB BE 11 R 85 (2); exemplář s věnováním „*Magnifico ac illustri domino domino Georgio Fuggero ...*“. Nové vydání *Schediasmat* z r. 1550 (Augustae et Rhaetis, Philippus Ulhardus 1550) též: Wien ÖNB 40 E 37. O rozdílech obou vydání srov. A. Horawitz, *Caspar Bruschius, Prag u. Wien 1874, 124—125.*

11. *Bruschius, Caspar*: Monasteriorum Germaniae... centuria prima... Ingolstadii apud Alexandrum et Samuelem Weyssenhornios fratres 1551 (R—1, str. 234); doplň: Wien ÖNB 42 E 16 (s autorovými marginálními poznámkami); ÖNB * 31 J 20 (druhý exemplář jsem neviděl).

12. *Calaminus, Georgius*: Rudolphottocarus... Anno 1594... Argentorati per Iosiam Rihelium (R—1, str. 251); doplň: Wien ÖNB * 48 V 26 (2); exemplář s dedikací Hugo Blotiovi, dvornímu knihovníku: „*Notabili et clarissimo, domino Hugoni Blotio bibliothecario Caesareo, domino et amico suo ut fratri honorando dedit*“.

13. *Campanus, Iohannes*: Centuriae duae... Praegae typis haeredum M. Danielis Adami 1600 (R—1, str. 258); doplň: Wien ÖNB 46 V 25 (na titulním listě rukopisná dedikace: „*Domino Ioanni Vocalio Buczeno collegae suo atque amico auctor dedit*“). Majitel knihy připsal na f. A1b a E4b krátké verše.

14. *Campanus Iohannes*: Cechias sive Bohemia Heneta ducum et regum... 1652, Gorlicii ex officina Mart. Hermanni (R—1, str. 276); doplň: Wien ÖNB 63 L 38 (na předsádce verše majitele knihy, datované do r. 1684: „*Dresde [!], a. 10. Febr. 1684*“).

15. *Carolides, Jiří*: Liber epigrammatum... Praegae typis M. Danielis Adami anno 1595 (R—1, str. 329); doplň: Wien ÖNB 46 V 29; v exempláři majetnické připsy: „*Ioannes Razius*“ a „*Vencesilai No.. Tabo*...“ a (silně poškozeno) „*Coll. Soc. Iesu Kuttne*“.

16. *Carolides, Jiří*: Farrago symbolica sententiosa... Praegae typis M. Danielis Adami anno 1597 (R—1, str. 331); doplň: Wien ÖNB 46 E 51 (na titulním listu jméno majitele knihy).

17. *Celtis, Conradus*: In hoc libello continentur Divo Maxmiliano ...ἑραψωδία... (1505) (R—1, str. 353); doplň: Wien ÖNB * 44 V 55; stará ztráta knihovny!

18. Doplň: *Cervus, Matthaeus*: Carmen de passione domini nostri Iesu Christi... scriptum ad clarissimum virum D. Georgium Muslerum... (Viennae Austriae, ex officina Michaelis Zimermanni in Curia S. Annae 1554). Srov.: Wien ÖNB 216.483 — A. V tisku ještě (A4b) Elegia scripta ad eundem virum... D. Georgium Muslerum..., (A5a) Ad doctissimos viros dominos examinatores pro gradu baccalaureatus (próza), (A6b) Ad eosdem elegia eiusdem argumenti..., (B1b) De bellerophonte, (B2b) In natalem... matrone

Dorotheae, uxoris D. Georgii Musleri, (B3a) In natalem Benedicti filii D. Georgii Musleri, (B3b) Conclusio (s incipitem: „*Dum repetita meos revocat Crummovia cursus | dirigit et nostrum Mulda vadosus iter*“).

19. *Cervus, Matthaeus*: Matthaei Cervi Ioachimici Elegiarum liber... Viennae Austriae excudebat Michael Zimmerman 1557 (R—1, str. 357); doplň: Wien ÖNB 155.243 — B; na titulním listě připsy: „*Doctissimo viro domino Iohanni Hawirth, praeceptori Chori musici Re [...]* puerorum in [...] (16. stol.); „*Est conventus F. Fratrum Erem. Disc. S. Augustini S. Ann [...]* Graecii“ (17. stol.).

20. Doplň: *Cervus, Matthaeus*: Orationes tres a magnifico almae universitatis Viennensis rectore... Tercia vero a praeceptore horum Matthaeo Cervo, in templo divi Stephani Viennae Austriae, Excudebat Michael Zimmermann anno 1558. Srov.: Wien ÖNB 75.351 — A. Na f. D1a: „*Gratulatio in reditum... Viennam Mat. Cer[vi]*“.

21. *Clemens, Václav*: Venceslai Clementis... Gustavidos libri IX... Lugduni Batavorum apud Franciscum Hegerum e regione Academiae anno 1632 cum privilegio sacrae regiae Maiestatis Sueciae (R—1, str. 379); doplň: Wien ÖNB * 38 E 152 (na titulním listu „*Ex libris Iohannis Crane*[!]*“*).

22. *Clemens, Václav*: Venceslai Clementis... Miscellaneorum... libri quatuor, Lugduni Batavorum typis Guilielmi Christiani anno 1632 (R—1, str. 379); doplň: Wien ÖNB * 38 E 152 (přív.).

23. *Codicillus, Jan*: Methodus investigandi locos affectos... Tubingae excudebat Georgius Gruppenbachius anno 1579 (R—1, str. 389); doplň: Wien ÖNB * 69 E 121.

24. Doplň: *Codicillus, Petrus*: Elegia de nativitate filii Dei... Iesu Christi, scripta ad... dominum Venceslaum Gammarhitum a Rovin... Witebergae excudebant heredes Georgii Rhaw 1556. Srov.: Wien ÖNB * 35 E 237. O exempláři v drážďanské Sächsische Landesbibliothek referoval J. Martínek, Průzkum zahraničních bohemik r. 1965, *LF* 89, 1966, 185.

25. *Codicillus, Lactantius Ioannes*: Lactantii Ioannis Codicii Quatuor prophetica ... 1561 (R—1, str. 403—404); sign. cit. vídeňského tisku je: * 35 E 48 (hvězdička je součástí signatury).

26. *Corvinus, Elias*: Triumphus... Viennae Austriae 1559 (R—1, 463); datování tisku je chybné; exemplář Wien ÖNB * 38 E 118 má impresum: Viennae Austriae excudebat Raphael Hofhalter 1557.

27. *Corvinus, Elias: Elegia de dignitate et excellentia poeseos... Aliud carmen recitatum in celeberrimo actu cum Viennae Austriae... crearetur poeta laureatus, Viennae Austriae (excudebat Raphael Hofhalter anno 1559). Srov.: Wien ÖNB 169.480 — B; na f. B4a přípisek: „Reverendo in Christo patri ... Michaeli antistiti Melicensi patrono suo“.*

28. *Corvinus, Elias: Poematum libri duo... Lipsiae (excudebat Ioannes Rhamba, typis Voegellianis) 1568 (R—1, str. 464); doplň impresum a exemplář: Wien ÖNB 78 V 35.*

29. *Corvinus, Elias: Carminum libellus... Augustae Rheticae Philippus Uhardus excudebat (s. a.) (R—1, str. 464); doplň: Wien ÖNB B E 11 R 85 (7).*

30. *Cropacius, Kašpar: Tumuli caess. et regum Bohemiae... Pragae excudebat Michael Peterle anno 1557 (R—1, str. 500); sign. cit. vídeňského tisku je: * 38 E 242 (hvězdička je součástí signatury).*

* * *

(Za laskavé přehlédnutí textu a různá upozornění vděčím dr. J. Hejnicovi a dr. J. Martínkovi.)

P. Spunar

RÉSUMÉ

Supplements de dépôts de la Bibliothèque Nationale à Vienne concernant le premier volume de Rukověť humanistického básnictví v Čechách a na Moravě

L' A., après des recherches dans la Bibliothèque Nationale à Vienne, donne les suppléments concernant la bibliographie des oeuvres poétiques en époque d'humanisme en Bohême et en Moravie „Rukověť humanistického básnictví v Čechách a na Moravě, I“ (Praha, Academia 1966).

Antické prvky v českém místopise

Pro poznání vztahů k antice, jež se u nás utvářely v rámci společenského a kulturního vývoje, není bez zajímavosti sledovat, jak se tyto vztahy zrcadlí v místopisném názvosloví českých zemí.

Nejde tu jen o takové názvy samy, nýbrž i o průvodní okolnosti jejich vzniku: jsou-li z doby humanistické nebo pozdější, v jakém společenském prostředí má jejich přenesení k nám svůj původ, přešly-li v obecnou známost či zda se jich užívalo jen v určitém okruhu třídním nebo místním apod. Takový rozbor by ovšem vyžadoval zpracování podrobnějšího, než jaké podává tento příspěvek, jenž uvádí pouhý výčet názvů shledaných porůznu při jiných příležitostech než při přímém studiu vlivu antiky u nás. Proto není snad třeba poznamenávat, že tu jde o výčet pouze náhodný, nepodávající více než náznak, toho, co by soustavná práce v daném směru mohla poskytnout. To je zároveň také příčinou, proč zde byla volena jen forma stručné abecední sestavy bez nějakých konečných závěrů.

Podle své povahy jsou ve výčtu zahrnuty jednak názvy, o nichž můžeme říci, že k nám byly přímo transplantovány k jmennému určení toho kterého místa, jednak epiteta spojovaná s místopisnými názvy domácími, po případě — byť jen zřídka — aplikace antických názvů u nás zakládající se na omylu.

AGLAIA, vrch 490 m vys. s chráněným starým porostem, 3 km severně od Dobříše. Název pochází z feudálních kruhů a jménem jedné z Charitek má nepochybně vyjadřovat půvaby místa.

APOLLONŮV CHRÁM v zámeckém parku lednickém. Klasicistní stavba z let 1817—19, provedená podle projektu architekta J. Kornhäusela. Atika s antikizujícími sochami a reliefy od J. Kliebera je nesena osmi dórskými sloupy.

ATHÉNY bývaly u nás, právě tak jako jinde, epitetem měst vynikajících v některém oboru kulturním. Chrudimi se v době rozvoje tamního školství říkalo Athény východních Čech, Písku, rovněž vzhledem k jeho péči o školství, kterou vynikl od šedesátých let 19. století, byl dáván přívlastek České Athény (Neruda: Podobizny III, str. 181) a Moravská Třebová byla již v 16. a 17. věku od časů Ladislava Veleny ze Žerotína, jenž tam povolal mnoho učenců a umělců a založil bohaté sbírky, nazývána Moravskými

Athénami. (Brandl: Kniha pro každého Moravána, 2. vyd., str. 364.) Srov. Zpravodaj Místopisné komise ČSAV 1963, str. 190.

CAMPUS MARTIUS, tak je na Vogtově mapě Čech z r. 1712 pojmenován prostor na jihovýchod od Vyšehradu mezi tokem Botiče a silnicí benešovskou, kde r. 1420 ležela vojska Pražanů, Orebitů, Žateckých a Lounských (na Pankráci) proti vojskům Zikmundovým (u Michle).

DIANA a) pův. Dianaberg, lovecký zámeček v oboře asi 8 km jihozápadně od Přimdy; b) Dianin dvůr, lovecký zámeček necelých 6 1/2 km jihozápadně od Poběžovic, postavený r. 1819 na místě vyhořelého hospodářského dvora (Sommer: Das Königreich Böhmen VII, str. 152); c) Dianin dvůr, myslivna při severním obvodu Mariánských Lázní. a) až c) jsou názvy z doby empírové, kdy antická Diana v oblibě feudálních ctitelů lovecké kratochvíle nahradila sv. Huberta doby barokové.

DÓRSKÝ PAVILON empírová stavba v zámeckém parku ve Veltrusích.

ELYSEJSKÁ POLE, část obory západně od Jindřichova Hradce, zřízené v 2. polovině 18. století hradeckými Černíny pro parforsní hony. Také ono pojmenování pochází od Černínů. (Frant. Teplý: Příspěvky k dějinám čes. rybníkářství, str. 122.).

(GRÁCIE) U třech Grácií, klasicistní kryté sloupořadí v Bořím lese, táhnoucím se od Lednice k Valticím. Stavba z r. 1826 podle projektu K. Engla. V zadní stěně jsou výklenky se sochami múz od Jos. Kliebera, uvnitř bronzová Psyché od L. Kieslingera; hlavní plastika, skupina tří Grácií, je vytesána z jednoho kusu kamene Martinem Zischerem.

HERCYNSKÝ LES a) V nápise na náhrobku Alberta Jana Smiřického ze Smiřic z r. 1594 v hrobce smiřických v zámecké kapli v Kostelci nad Černými lesy jsou tak nazvány Černé lesy kostelecké: „Albertus Joannes Smirziczus L(iber) Baro de Smirzicz, Dominus et Possessor... Kosteleeii ad silvas Hercynas etc.“ (V plném znění u Schallera: Topographie des Königreichs Böhmen X, str. 355. Srov. Zpravodaj Místopisné komise ČSAV 1963, str. 181—182.) b) Na alegorické mapě Čech kreslené Kryštofem Vetterem z r. 1668 jsou, nejspíše pod vlivem líčení v kronice Aeneáše Sylvania,¹⁾ s Hercynským lesem ztotožněny hory na celém obvodu Čech a Čechy přirovnány k rozvité růži, uprostřed nich kvetoucí: „Crevit in

Hercynio Rosa formosissima Saltu“. Mapa je frontispicem k Balbínovým Epitome a ve svém základě nepochybně myšlenkou Balbínovou, jenž k ní v Misc. I, 26 poznamenává: „Nos Bohemiam nuper Rosae instar excudi curavimus“.

¹⁾ Viz tam v kap. 1: „Se všech stran ji (totiž českou zemi) uzavírá les, který staří Hercynským nazývali, připomínaný spisovateli řeckými i latinskými“.

HERKULES, do r. 1945 název jednoho z dolů v mosteckém hnědouhelném revíru.

JUPITER, stejně jako u předešlého.

MENOSGADA, název známý z Ptolemaia II, 11, 14 byl omylem vztahován k Chebu a humanisty pro toto město užíván. Lupáč: *Rerum Bohemicarum Ephemeris* (1584) 23. Mart. jej vykládá slovy: „quasi Menosgarta, id est Lunae seu Dianae venatricis hortus, propter venationes et loci amoenitatem.“

MINERVA, do r. 1945 název jednoho z dolů v mosteckém hnědouhelném revíru.

NAXOS, ostrov rybníku Holné západně od Jindřichova Hradce (Teplý, 1. c.) Název dobově i prostředím svého vzniku blízký názvu Elysejská pole, výše uvedenému.

POMPEJE, Sezimovo Ústí, stojící na zbořeništi stejnojmenného města, zničeného na samém začátku husitského revolučního hnutí. Při vykopávkách tam podniknutých byly učiněny některé významné nálezy, pro které Martin Kolář („Tábor“ 1865, č. 41; přetisk ve „Sborníku histor. prací Mart. Koláře“, str. 306—307) nazval Sezimovo Ústí českým Herkulaneem a českými Pompejemi. Název České Pompeje uvedl pak v širší známost archeolog Josef Švehla (1861—1934). — O práci na svých „Základech starého místopisu Pražského“ praví Tomek (*Dějepis Prahy II*, 2. vyd. v nepaginované předmluvě): „Bylo mi, jako bych starou Prahu vykopával co nějaké Pompeji nebo Herkulanum část po části z rušitě, kterým ji pokryla pozdější století“.

(ŘÍMAN) U Řimana, okolí pomníku 12. rakouského pěšího pluku na bojišti u Hradce Králové (1866) při cestě z Máslojed do Benátek. Pomník, dílo královéhradeckého sochaře Ježka, představuje umírajícího římského vojína v plné zbroji.

THERMOPYLY, krajina u Chlumce při jižním ústí Nakléřovského průsmyku proslulá vítězstvím knížete Soběslava I. nad císařem Lotharem r. 1126 a vojsk protinapoleonské koalice nad sborem maršála Vandamma r. 1813. Druhou z těchto bitev oslavil vysloužilý důstojník Karel August Glaser básní „Böhmens Thermopylen“ (Praha, Litoměřice, Teplice, C. W. Medau, asi 1838).

TROJA, část Prahy 7, pojmenovaná podle polohy u stejnojmenného zámku vystavěného architektem Janem Křt. Matheyem v letech 1679—1685. O pojmenování se uvádí několik výkladů. Podle jednoho z nich vznikl název prý tím, že stavba zámku byla tak zdlouhavá jako obléhání Troje, podle jiného tam prý stávala jakási zřícenina, kterou někdo přirovnal k rozbořené Troji, a podle třetího je východiskem mylný názor, že sochy na hlavním schodišti představují výjevy z trojské války.

VENUŠE, do r. 1945 název jednoho z dolů v mosteckém hnědohelném revíru.

VENUŠINA HORA, hora 601 m vysoká, řečená později Sau, jihovýchodně od Nové Červené Vody v okrese Šumperk.

VENUŠINA SOPKA, hora 656 m vysoká, jižně od Meziny v okrese Bruntál. Čtvrtohorní stratovulkán, jehož vrchol byl těžbou čediče před nedávným časem zničen. Smysl a původ obou posledních názvů nelze pro tu dobu bezpečně vyložit.

I. Honl

RÉSUMÉ

Topographica Bohemica e nominibus antiquis derivata

In terris nostris vestigia antiquitatis Graeco-Romanae etiam in terminis topographicis persequi licet. Nomina antiqua locis diversis aut directe indita aut pro epithetis adhibita sunt. E testimoniis vero tum solum fructus capitur, cum constat, quo tempore et qua occasione oblata nomina haec sint orta. In commentatione nonnulla specimina id genus afferuntur.

Tříkrát Diogenes

Diogenes ze Sinopy, známý kynický filosof, žije v paměti krásné literatury především díky slavné anekdotě o návštěvě všemocného dobyvatele světa Alexandra Velikého u sudu, v němž filosof bydlel. Trefná odpověď „Ustup mi ze slunce!“ jakoby v sobě koncentrovala celou Diogenovu „filosofii“, pohrdání vnějšími statky i počtami a spokojení se s málem. Tato, i množství jiných anekdot a zpráv došlých nás ze starověku, představuje nám Diogena jako svérázného myslitele sršícího břitkou ironií. Diogenův život plný neočekávaných zvratů (penězokazectví a útěk z domova, odmítání Antisthenovo, rivalita s Platónem, prodání do otroctví, setkání s Alexandrem) přímo vybízí k dramatickému zpracování, povaha Diogenovy filosofie a jeho životní styl volají pak po tom, aby toto zpracování byla komedie. V dějinách nového českého dramatu, tak chudého na dobrá a opravdu původní zpracování antických námětů, nacházíme k našemu překvapení hned tři dramata, jejichž protagonistou je Diogenes.

I.

Jaroslav Vrchlický učinil Diogena hlavní postavou jednoho ze svých nejlepších dramát na antické náměty — jednoaktovky V sudě Diogenově (1). Popud k ní dala asi ona právě zmíněná anekdota o Alexandru Velikém, kterou básník tak lehce tvořící obohatil jednoduchým, prostým a humorným dějem. Diogenův sud se tu stává úkrytem pro pronásledované milence — Melissu a Parmeniona, velitele a přítele Alexandrova, a filosof dá svou moudrou ironií Alexandrovi lekci, jak ovládat své city.

O této roztomilé hříčce bylo již řečeno mnoho. Nejobsáhlejší rozbor podal Otakar Jiráni (2), který usoudil, že přes „nedosti promyšlené opření děje o historické pozadí“ a ne jeden kaz (jako např. časové nesrovnalosti) je to hra dobrá a vystihuje povahy Diogena a Alexandra zdařile. V tom měl Jiráni nesporně pravdu, i když musíme říci, že veškeré časové a místní historické detaily jsou zde podružné a v komedii, v níž vždycky existovala velká volnost v nakládání s historickou skutečností, nehrají žádnou roli. Vážnější je Jirániho výtku, že v postavě Alexandrově je cosi antice cizího, cosi romantického — Alexandr totiž na výši své slávy cítí se osamělý a vyloučený z říše lásky. Romantický pohled na antiku je ovšem Vrchlickému zcela vlastní a zde nepoškozují zásadním

způsobem výtečně navozenou atmosféru. Musíme se jen obdivovat, s jakou kázní dovedl básník na tak minimální ploše a s maximálním dramatickým účinkem použít některých dochovaných výroků a zpráv (hledání lidí za bílého dne s rozsvícenou lucernou apod.). Zcela v duchu Diogenovy filosofie vytvořil i některé další repliky. Tak např. vypráví Diogenes o svém rozhovoru s Alexandrem:

Ale řekl jsem jemu svůj díl a myslím, že nebyl právě potěšen mou upřímností. — Cynik — ha, ha! Lidé vyhodí scíplého psa v žár sluneční a díví se pak, že smrdí; kdyby jej zakopali do země, měli by pokoj. Blázni, vytahujete pravdu na jasný den — ta vám nikdy vonět nebude.

Zcela v duchu helénského myšlení říká Alexandr o Diogenovi:

Má v mnohém pravdu. Ale, já se ptám, proč ji podává světu ve špinavém střepe, či nezasluhuje právě pravda amfory z nejryzejšího zlata? V tom uráží ve mně Helléna. A raději, ví Zeus, přihnu si sladkého klamu Aristippova, již proto, že v zlacené se mi podává míse, než pravdy ze špinavých rukou Diogenových.

Nutno říci, že Vrchlického drama je na úrovni jak co do zpracování antického námětu (zde je Vrchlický podle našeho názoru ještě úspěšnější než ve své další veselohře na antické téma, v komedii Pomsta Catullova, kde již antických prvků poněkud nadužívá), tak co do dramatického řemesla. Hříčka V sudě Diogenově zaslouží si všechna epiteta, jichž se jí dostalo: je rozmarná, půvabná, chytrá.

II.

Hra A. J. Urbana Boháč Diogenes (3) představuje zcela jiný případ. Vzhledem k tomu, že není ani zdaleka tak známá jako její předchůdkyně, obeznámíme se nejdříve s obsahem:

Diogenes, který byl vyobcován ze Sinopy, protože se svým otcem padělal peníze, žije spokojeně v Athénách, miluje krásnou Lais, vede nákladný život, spekuluje s obilím a snaží se všemožně, aby dosáhl naplnění věštby, kterou mu dal Apollon: být podobný bohům. Osud však zvrtné jeho plány. Jeho lodi s obilím přepadnou piráti a od zchudlého Diogena se všichni odvrátí pod záminkou, že je penězokaz, třebaže Diogenes tvrdí, že padělal peníze, aby pomohl chudým. Bohatý Kimon skoupí od věřitelů Diogenovy pohledávky a vyžene pak Diogena z jeho vlastního domu. Diogenes pak pochopitelně ztrácí i přízeň hetéry Laidy a zůstane zcela sám s jedinou otrokyní — věrnou Sostratou, kterou propustí na svobodu. Žije v sudu v nuzné čtvrti a učí se snášet svou chudobu. Uchází se také o žákovství ve škole Antisthenově. Když se kolo

osudu opět otočí, Kimon, který se obohatil na účet obce, je vyhnán a městští činitelé přicházejí nabídnout Diogenovi zpět všechny jeho statky, je už pozdě. Diogenes je podobný bohům: Chudoba je jeho cesta Hérakleova, láska k Sostratě, ctnost a moudrost jsou jeho bohatstvím.

Vidíme tedy, že Urbanův Diogenes má málo společného s historickým i legendárním Diogenem. Urban se sice inspiroval některými zprávami, které nám zachoval Diogenes Láertský (4), použil i několika historických postav (Antisthenes, Lais), snaživě používal narážek na antickou mytologii (např. *Kdyby tě spatřila Afrodita, zastyděla by se a ustoupila zase do mořských vln*), pokoušel se vystihnout i sociální poměry v té době, vcelku však neuspěl. Postavil zcela naivní příběh o převrácení a zmoudření boháče, který nalezne spásu ve filosofii. Postava Diogenova je pojata nehistoricky, ploše — a hlavně: sentimentálně. Vzpomeneme-li Diogenových výroků o ženách(5), musí se nám zdát přímo směšný Diogenes, který vyjde za bílého dne s lucernou hledat člověka — a nalezne věrnou a milující Sostratu, k níž v závěru pohovoří:

Neříkej mi už ,pane,‘ ... jsem přece tvůj, jsem Diogenes, jsme strom a nymfa, jeden jediný celek! Jak jsi krásná, jak hluboké a bezedné jsou tvé oči, jak v nich září tvá krásná duše — královská jako Hera, vítězná jako Pallas Athena, zářivá jako Artemis, milosrdná jako Afrodite.

Nechtěli bychom vzbudit dojem, že přeceňujeme antickou motivaci, ale tato hra by se bez Diogena obešla, místo něho mohl být kdokoli jiný. Po stránce čistě řemeslné komedie neuráží. Je napsána podle všech základních pravidel s pílí školáka.

III.

Ivan Holub svou komedii „ze života filosofů chudoby“ nazval *Diogenův žák* (6). Pětiaktová moralistická hra, kterou autor připsal studentům, má velmi jednoduchou zápletku:

Mladý, bohatý Kleitos, žák Platonův, miluje krásnou Laidu,žačku Diogenovu. Ta jej však odmítne a současně ho vybídne, aby vstoupil do družiny Diogenovy. Kleitos však neudělá přijímací zkoušku — odmítne totiž nést Diogenovi mošnu. Poté však Kleitos zachrání Diogena a jeho žáky před hněvem mocných a odveze je na své lodi z Athén. Upadnou však do rukou pirátů a jsou prodáváni do otroctví. Kupec Xeniaades, zaujat Diogenovým chováním, vykoupí jej i jeho druhy a propustí je na svobodu, Diogenes

pak zase vtipně zachrání Kleita, který měl být propuštěn jenom proti výkupnému. Všichni pak zůstanou v Korintě, kde Diogenes založí školu. Diogenes však zestárl. Kdysi rozněmně odmítl Platona, který jej lákal, aby s ním šel na dvůr syrakuského tyrana Dionysia, teď začne mít strach, že se špatně postaral o své žáky a konec konců má také chuť jako Platón vyzkoušet svou filosofii ve velkém — na dvoře Alexandra Velikého. Tehdy Kleitos, schovaný v sudu Diogenově, vede s Alexandrem proslulý rozhovor a Diogenes, který tajně naslouchá, musí uznat, že Kleitos složil výborně mistrovskou zkoušku.

Prostý děj je veden poměrně obratně, charaktery jednajících osob jsou jednoduché až do schematicnosti. Ani děj, ani charaktery však nejsou podstatné. Tvoří jen rámeček, jen obal, ve kterém se podávají závažné myšlenky kynické filosofie. Holub nikterak nezapírá, že se inspiroval Komenského školskou hrou *Diogenes Cynicus redivivus* (7), která rovněž zábavnou formou učí. Srovnáme-li blíže obě dvě hry, zjistíme dokonce, že je zde mnoho podobných momentů (8), obě hry jsou napsány „ad usum delphini“ (9) a Holubova komedie jako by byla jen lepším dramatickým zpracováním hry Komenského, kterému o estetický zážitek vůbec nešlo. Holubova komedie má mnohá opravdu zajímavá místa. Pohledme jen, jak je traktován proslulý spor o definici člověka:

- Kleitos:* Co hledáš s rozžatou lucernou za bílého dne?
Diogenes: Hledám lidi!
Kleitos: Těch máš plné náměstí.
Diogenes: Nehledám neřád. Hledám lidi.
Filomakos: Oho! Neurážej!
Elpidias: Nejsem snad já člověk?
Diogenes: Nu, povězte, vy dva Platonovi učedníci, co je to člověk? Víš to ty, posměváčku? Jak bys definoval člověka?
Elpidias: Hm, jednoduchá odpověď. Hm, já bych řekl — hm podle Platona — hm — člověk je tvor dvounohý.
Diogenes: Nesváděj svou hloupost na Platona! Je snad kohout člověk? Ten má taky dvě nohy!
Elpidias: Chtěl jsem říci: dvounohý, ale bez peří.
Diogenes: Oškrabaný kohout!
Filomakos: Nezapomeň, Elpidie, že hlavním rozlišovacím znakem jsou nehty. Nutno říci: člověk je dvounohý tvor, bez peří, s plochými nehty.

Diogenes: *Není to náhodou opice? ...
Kleíte, vyřiďte svému učiteli Platonovi, že mu ti dva dělají ostudu. Vydávají své hloupé odpovědi za Platonovo učení.*

Diogenův humor a jeho ironie jsou podány velice jemně:

Diogenes: *Smrt není to nejhorší, co může člověka potkat. Horší je bezectný život!*

2. žák: *Často se mně zdá, mistře, že smrt je jen branou k velké blaženosti. A bozi nás možná jen proto obdarili hrůzou ze smrti, abychom předčasně neukončili svou práci, své lidské poslání.*

Diogenes: *Hochu, ani jako kdybys nebyl mým žákem! Proč nejdeš k Platonovi při svých vlohách k poezii?!*

Jazyk hry je suchý, bez zbytečných okras běžných v hrách s antickým námětem, přesto nepostrádá půvabu.

*

Ze zmíněných tří her jen nejstarší z nich — Vrchlického aktovka „V sudě Diogenově“ — splňuje úspěšně požadavky kladené na veselohru z antického prostředí; z příběhu dokázal autor vytěžit maximum, nezkrátil při tom antiku, učinil ji přístupnou a srozumitelnou divákovi a dosáhl značného divadelního účinku. Hra Urbanova je pomýlená už ve svém základě, zajímavá a podstatně lepší hra Holubova přece jen trpí přílišnou poučností. Tedy jen Vrchlického aktovka by mohla být postavena vedle nemnohých her na toto téma na světové forum.

E. Stehliková

POZNÁMKY

¹⁾ Po prvé tištěno v *Květech* 1883, 1. knižní vydání nákladem F. Šimáčka v Praze 1886, premiéra na scéně Nového českého divadla v Praze 12. ledna 1883.

²⁾ O. Jiráni, *Antická dramata Jaroslava Vrchlického II, Sborník společnosti Jaroslava Vrchlického* 1918, str. 60-79.

³⁾ A. J. Urban, *Bohář Diogenes*, Zemědělské knihkupectví A. Neuberta, Praha 1944. Hra byla přijata Národním divadlem, ale nehrána.

⁴⁾ Např. o Diogenově penězokazectví, o jeho dotazu u delfské věštiny, o Antisthenově odmítání přijmout Diogena za žáka. Pozměnil Diog. Laert. VI, 49, kde Diogenes prosí o sochu jako o dar a na otázku, proč to činí, odpovídá, že se cvičí ve zvykání si na odmítání. U Urbana prosí Diogenes o milodar sochu, aby si zvykl, že lidé mají kamenná srdce.

⁵⁾ Viz např. Diog. Laert. VI, 52 či 61.

⁶⁾ Ivan Holub, *Diogenův žák*, nakl. Vesmír, Praha 1946.

⁷⁾ V předmluvě se doslova praví: Hra byla napsána pod dojmem Komenského didaktické komedie.

⁸⁾ Holub samozřejmě děj zkoncentroval a vypustil vše, co se mu nehodilo — např. příliš instruktivní setkání Diogena se Zenonem, a pochopitelně i vše, co u Komenského následuje až po setkání s Alexandrem. Z rozhovoru s Filippem Makedonským, který byl rovněž vypuštěn, zbylo jen jméno Filippova důvěrníka Kleita, které dostal mladík ucházející se o Laidu. Holub převzal i jméno Elpidiovo (u Komenského je to jinoch zabývající se filosofií, zde Platónův žák), jen nepatrně pozměnil jméno Amfílogos (zde Amfibolos, rovněž žák Platónův). U Holuba i u Komenského se vyskytují tatáž místa převzatá z Diogena Láertského.

⁹⁾ Jak u Komenského, tak u Holuba je Diogenes více méně jen šlejičím Sokratem. V koncepci Holubově není např. místo pro Diogenovo penězokazectví, proto se o něm hovoří jen jako o „synu šejdíře a penězokazce“ a dává se najevo, že syn nemůže za svého otce.

RÉSUMÉ

Ter Diogenes

Dē tribus fabulis Bohemicis diversis temporibus novae aetatis scriptis, in quibus Diogenes primam partem agit, tractatur.

Plán na vytvoření rukopisného centra

Na dochování literárních hodnot antického světa se podílely od konce starého věku významným způsobem i kláštery, kde byly texty opisovány. Řád Benediktinů z opatství sv. Jana a z university v Collegette (USA, Minn.) navázal na tuto tradici novým způsobem: za externí finanční pomoci pořídí a umístí v nových prostorách své knihovny mikrofilmy rukopisů z klášterních knihoven západní Evropy. Pozoruhodný podnik amerických Benediktinů sleduje dvojí cíl: a) chce uchovat významné rukopisy před dalším poškozením nebo ev. i zničením tím, že jejich mikrofilmové kopie budou uloženy na jiném místě než originály, b) chce otevřít přístup k těmto pokladům Evropy americkým badatelům a tím vyrovnat jejich handicap ve studiích, které jsou založeny na poznání rukopisů. Ve sbírce nebudou jen kopie antických textů, ale i kopie středověkých a renesančních spisů, a dále papežských listin, církevních usnesení, liturgických knih a řeholních řádů.

Plán byl uvítán badateli z různých oborů. Klasičtí filologové od něho očekávají objevení nových významných textových variant a materiálů (o tom, jak studium rukopisů bylo v tomto ohledu mnohdy nedostačující, viz např. R. D. Dawe, *The Collation and Investigation of Manuscripts of Aeschylus*, Cambridge 1964), pro paleografa bude sbírka obsahovat ukázky téměř všech typů písma, pro historika umění nepřeborný poklad miniatur.

Práce na tomto plánu, jehož uskutečnění si vyžádá řadu let, již probíhá. Fotografický tým Benediktinů ukončil již práci v klášterních knihovnách v Monte Cassino, Subiaco, Cava a Montevergine v Itálii, kde ofotografoval zhruba 2500 rukopisů. Nyní pokračuje práce v Rakousku, odkud se tým přesune později do Švýcarska a západního Německa.

Plán hovoří jen o klášterních knihovnách. Také o východních zemích se v plánu nemluví. Rukopisné sbírky v knihovnách socialistických států nejsou sice na antické památky zdaleka tak bohaté jako sbírky západní Evropy, ale pro středověk je tu velmi mnoho cenného. Prospěch ze zřízení takového centra (nebo národních center) by i tu obdobně připadl více oborům.

B. B.

Institut de Recherche et d'Histoire des Textes

Soudobá medievalistika se dnes neobejde bez systematického průzkumu a dokumentace textů. Prvým ústavem, který se začal cílevědomě věnovat tomuto úkolu, je *Institut de Recherche et d'Histoire des Textes* v Paříži (XVIe, 40, Avenue d'Iéna), přičleněný k *Centre national de la Recherche scientifique*. Ústav byl založen r. 1937 a jeho dnešním ředitelem je Jean Glénisson.

Úkolem ústavu, jenž zaměstnává víc než 50 pracovníků v plném úvazku (dalších 25 má různé pracovní podíly), je studovat a dokumentačně zpracovat rukopisnou tradici děl antického (resp. křesťanského) starověku, středověku a spisů arabských a hebrejských do r. 1500. Kromě toho se v ústavu pracuje i na několika tématech speciálních, která budou uvedena v přehledu jednotlivých oddělení. Sběr údajů, dotýkajících se jednotlivých rukopisů, je zaměřen k řešení edičních problémů textů starších 16. století a má odpovídat na tyto otázky:

Máme-li v rukou neznámý text, mají materiály ústavu pomoci při určení autora a datace a mají poskytnout údaje, pod kterými tituly je dílo zachováno, v kterých rukopisech je zapsáno, kdy a kde bylo vydáno a v kterých studiích bylo kriticky zpracováno.

Máme-li středověký nebo renesanční kodex, mají příslušné pomůcky v ústavu vésti k určení jednotlivých děl, zapsaných v rukopisech, a pomoci při datování a určení provenience (a historie) kodexu.

Mnohotvárná povaha kodexů, které jsou v ústavu studovány, si vynutila účelnou dělbu práce mezi specializovaná oddělení (sekke):

1. Sekce rukopisů latinských (vedoucí Mlle Pellegrin),
2. Sekce rukopisů románských (vedoucí Mlle Brayer),
3. Sekce rukopisů řeckých (vedoucí M. Richard),
4. Sekce rukopisů orientálních (vedoucí M. Vajda),
5. Sekce kodikologická (vedoucí Mlle Auger),
6. Sekce diplomatická (vedoucí Mme Le Braz),
7. Sekce humanistická (vedoucí Mlle Bayle);
8. Pod-sekce heraldická (vedoucí Mme Pecqueur),
9. Sekce textů biblických a masoretických (vedoucí M. Gérard E.

Weil — sídlem sekce je Strassbourg, 9, avenue des Vosges).

Kromě specializovaných sekcí se svými vlastními materiály a sběrným programem slouží všem badatelům společná knihovna, zaměřená k shromažďování edic i veškeré literatury kodikologické a paleografické (vedoucí M. de Montalembert) a filmotéka (vedoucí Mlle Gautet).

Když jsem r. 1966 měl možnost ústav osobně navštívit, věnoval jsem pozornost zejména sekci latinských rukopisů. Pracuje zde 6 pracovníků, z toho 4 na plný úvazek (zástupkyně vedoucí je Mme Le Goff). Chloubou

sekke je incipitový a explicitový rejstřík, excerpovaný na základě edic textů a katalogů rukopisů. Rejstřík shromažďuje několik tisíc údajů, avšak pro středoevropskou oblast má jen omezený význam, neboť pozornost excerptorů se soustřeďuje převážně na postižení literární činnosti západně od Rýna. Obdobný obraz jsem získal i po informativní prohlídce údajů, seskupených k jednotlivým autorským heslům. Vedle rejstříku autorů klasického starověku založila sekce i obsáhlý rejstřík autorů středověkých, kde však rovněž autoři středoevropské oblasti jsou sotva zastoupeni. Jako příklad mohu uvést jen dva odkazy k rukopisnému dcechování díla Stanislava ze Znojma, sedm k dílu Husovu, jeden k dílu Jakoubka ze Stríbra, dva k dílu Rokycanovu, žádný k literární činnosti Křišťana z Prachatic atd.; souborné heslo *Hussitica varia* obsahuje jen čtyři anonymní záznamy, z nichž některé lze bez obtíží identifikovat (např. spisek *De errore Bohemorum circa communionem utriusque speciei* v MŠ Vatikán Lat. 2973 „Quamvis per Dei gratiam“ je dílo Jana Papouška ze Soběslavě). Materiál sekce doplňují rejstříky rukopisů, které jsou popsány a chovány ve filmotéce, a bibliografie jednotlivých rukopisů.

Latinská sekce úzce spolupracuje se sekci kodikologickou, v níž jsou vedeny rejstříky k zachycení historie rukopisů od jejich vzniku (písaři, skriptoria) až po majitele rukopisů v současnosti.

Bohatým zázemím latinské a kodikologické sekce je filmotéka, vybavená archivem fotokopíí a mikrofilmů. Z finančních důvodů převládají početné mikrofilmy (zhotovení jednoho políčka stojí 30 centimů), archiv fotokopíí je menší (1 snímek stojí 3 Fr); celkem je fotograficky dokumentováno více než 25 000 rukopisů a z toho asi jedna polovina zachycuje rukopisy v úplnosti. Badatelům slouží pohodlné čtecí přístroje (výrobek firmy Thomson Houston, typ V 45 I, 115—230 V TS; v prodeji u firmy Sertic, 32 bis, rue Greuze, Paris 16e), evidence a uložení mikrofilmových pásků je přehledné a praktické. Mikrofilmy jsou většinou rozstříhány a zakládány v páscích do zvláštních desek, které jsou navěšovány do sběrných fascikulů; jen menší část (zvláště rozsáhlé kodexy) zůstává v mikrofilmových kotoučích.

Institut de Recherche et d'Histoire des Textes slouží širokému okruhu badatelů. Ročně vyřizuje asi 2.000 dotazů a je ve styku s hlavními světovými knihovnami, universitami a badatelskými středisky, zabývajícími se studiem a edicemi středověkých textů (*Association Guillaume Budé*, náboženské řády, *Société des Anciens Textes*, *Corpus des philosophes français du Moyen Age*, *Monumenta Germaniae*, *Thesaurus Mundi*, atd.). O své činnosti informuje ústav v periodiku *Bulletin d'Information de l'Institut de Recherche et d'Histoire des Textes*, vycházejícím od r. 1952. V ústavu vycházejí rovněž dvě řady publikací pod názvy *Documents*, *études et répertoires* a *Sources d'histoire médiévale*.

ps

Středolatinická filologie v Mnichově

Světově proslulým a uznávaným střediskem středolatinských studií je již více než půl století stolice středověké latiny na Ludwig-Maximilianově univerzitě v Mnichově. Jejím zakladatelem byl Ludwig Traube, pokračovatelem Paul Lehmann a v duchu jejich tradice vede katedru nyní Bernhard Bischoff, rozdělující svůj zájem jako jeho učitelé mezi studia filologická, literárněhistorická, kodikologická a paleografická.

Když jsem r. 1966 projížděl Mnichovem, vyhradil jsem také chvíli návštěvě semináře, kde vedle ordináře pracuje ještě asistent dr. Bernt a jedna vědecká pomocná síla. Přednášky a cvičení navštěvuje průměrně asi 40 posluchačů, doktorandů je však poměrně málo, neboť většina posluchačů studiem středověké latiny jen doplňuje vzdělání v klasické filologii nebo historii. Zajímala mne struktura přednášek a cvičení. Všechny kursy vede sám prof. Bischoff a rozvrh látky je rozdělen do osmi volně souvisejících cyklů, které se střídají během osmi semestrů. Všechny výklady jsou neustále aktualizovány poukazy na výsledky nejnovějších studií, a tak posluchači jsou rychle seznamováni s hlavními problémy oboru. Přednáškové cykly mají toto tematické zaměření:

1. Úvod do studia středolatinické filologie
2. Latinská paleografie (přednáška je zaměřena k studiu knižních písem a kodexů; latinskou paleografii v rámci pomocných věd historických, již jsou věnovány 4 hodiny ve dvou semestrech, přednáší prof. Acht)
3. Latinská středověká epika
4. Latinská středověká lyrika
5. Latinské středověké drama
6. Středověká vědecká literatura jako předpoklad k studiu středověké vzdělanosti a intelektuálního života
7. Irská středověká (latinská) literatura
8. Podíl Bavorska na kulturním rozvoji středověké společnosti.

Praktická cvičení jsou věnována paleografii (četba) a výkladu textů (nyní jsou probírány encyklopedické středověké básně); seminář je určen zejména pro doktorandy a v letošním roce je zaměřen k studiu spisů Petra z Blois a ohlasům Horatiova díla v středověku.

Ve srovnání s jinými semináři a ústavy mnichovské university se katedra středolatinické filologie zdá svým obsazením a počtem svých pracoven a studoven nepatrnou buňkou velkého organismu. Charakteristickým dokladem byl můj vstup do univerzitní budovy, kdy jsem musel pátrat nejméně u dvaceti posluchačů, než jsem našel někoho, kdo mně dovedl poradit, kde hledat prof. Bischoffa. Skromný seminář však vychovává řadu znamenitých odborníků. Po příkladu mnichovské university vznikají i na jiných západoněmeckých vysokých školách katedry středověké latiny a jejich vedoucí jsou většinou absolventy mnichovského semináře. Snad nebude nezajímavé připomenout tato místa, aby se prohloubil obraz o studiu středolatinické filologie v Německé spolkové republice: Köln a. R. (Langosch), Bonn (Schaller), Heidelberg (Bulst), Freiburg i. Br. (Autenrieth), Marburg (Brunnhölzl), Erlangen (?); k tomu je ještě třeba připočítat stolicí v západním Berlíně (Oennerfors).

Z konferencí doma i v cizině

„ANTIKA A ČESKÁ KULTURA OD HUSITSTVÍ DO BÍLÉ HORY“

Intenzivní zájem o poznání a nový výklad evropské renesance, který zesílil zvláště po druhé světové válce a zasáhl všechny země, na něž mělo vliv dědictví antické kultury, se uplatňuje a projevuje také u nás různými způsoby.

Nad některými vybranými problémy, soustředěnými k posouzení kulturní úrovně a literární orientace našich zemí v období mezi husitstvím a Bílou horou, se zamyslela celostátní konference „Antika a česká kultura od husitství do Bílé hory“, pořádaná Kabinetem pro studia řecká, římská a latinská v Liblicích ve dnech 28. — 30. listopadu 1966. Datum konference nebylo zvoleno náhodně; Kabinet vydal (péčí J. Hejnice a J. Martínka) v r. 1966 dva svazky *Rukověti humanistického básnictví v Čechách a na Moravě* a bylo zapotřebí uvažovat nejen nad dílem samým, avšak i nad některými základními problémy studia kultury a literatury této epochy.

Jednání konference bylo připraveno řadou referátů, které sloužily jako základ diskuse. Připravili je historici, literární vědci, klasičtí filologové i knihovnědci; z toho, že mezi referenty chyběli historikové umění, musikologové a někteří další odborníci, je patrné, že konference dodržela svůj vymezený program, který záměrně položil do středu svých úvah studium literatury dané epochy.

Ideovým jádrem konference byly problémové referáty J. Ludvíkovského *Antika a česká vzdělanost v období od husitství do Bílé hory* (Problémy a úkoly), F. Šmahela *Husitství-humanismus-renaissance*, (Problémy a úkoly), F. Hrabáka *Vztah latinské a české literární tvorby v období humanismu*. Není možné dotknout se všech otázek, které autoři referátů připomněli; škála problémů byla velmi bohatá, lze jen upozornit na hlavní zaměření projevů. Fr. Šmahel upoutal úpornou snahou překonat některé tradiční představy o vztahu a vazbě hlavních ideových proudů mezi husitstvím a Bílou horou; husitství významně ovlivnilo celý další vývoj a je klíčem k porozumění zvláštních rysů humanismu v Čechách. J. Ludvíkovský po kritickém přehlédnutí dosavadní literatury se zamyslel nad obsahem pojmů renesance a humanismus. Úvahy nebyly samoučelné ani zbytečné; pod zdánlivě ryze terminologickými etiketami lze totiž dobře postřehnout odlišná stanoviska k hodnocení kulturního vývoje 16. století. Důkazem byla živá diskuse, v níž většina účastníků (podle očekávání) zastávala odlišná hlediska. Referát J. Hrabáka obrátil pozornost k nutnosti zkoumání literatury 16. stol. jako slovesného umění. Nový zorný úhel zabírá vylučovat z literárního kontextu proud latinského písemnictví a nutí docenit jeho estetickou hodnotu.

Zrcadlem dosavadního výzkumu humanismu na Slovensku byla souhrnná zpráva J. Minárika *Výskum slovenského humanizmu*; z diskuse vyplynuly některé specifické problémy, svázané s obtížným rozhodováním o národnosti jednotlivých autorů. Slovensko nebylo pevně teritoriálně konstituováno a národnost se mnohdy řídila vnějšími (konfesionálními) zřeteli.

Referáty historiků J. Polišínského a J. Macúrka se zabývaly konkrétními problémy mezinárodních souvislostí českého humanismu.

Prvý nazval svou úvahu *Čeští humanisté a Evropa 16. století* (s položením důrazu na význam rudolfínské epochy), druhý *Humanismus u nás a v Polsku do Bílé hory* (s kritickým pohledem na domácí vývoj pod zorným úhlem významu krakovské university a jiných center pro šíření humanismu v Polsku a Uhrách). Roli pražské university jako ohniska humanistických studií a zájmů u nás osvětlil referát M. Truce *Pražská universita a humanistická vzdělanost v Čechách*.

Úkoly, spojenými s registrací a zpřístupněním humanistické literatury, se zabývala sdělení J. Čaploviče, J. Hejnice, J. Martínka, F. Horáka, D. Martínkové a E. Pražáka. Prvý zhodnotil význam „Rukověti humanistického básnictví v Čechách a na Moravě“ jako základní pomůcky pro studium literatury daného období, druzí dva informovali o heuristice k této základní bibliografické práci v sděleních *Přehled nově nalezených děl knižních i rukopisných i rukopisných v našich knihovnách a archivech* (Hejnic) a *Souhrnná zpráva o průzkumu humanistických bohemik v zahraničí* (Martínek). Bibliografickým rešerším věnoval pozornost i F. Horák, který na základě svých studijních cest informoval *O průzkumu starých českých a bohemikálních tisků v rakouských a švédských knihovnách*. Úvahami, směřujícími k zpřístupnění bohatství humanistické literatury v našich zemích, se zabývala D. Martínková a E. Pražák. D. Martínková připomněla dosavadní edice a v závěru naznačila, která díla by bylo vhodné v budoucnosti zpřístupnit širší veřejnosti. Jistý zájem o literaturu tohoto období podnítl (vedle Rukověti) nepochybně i připravovaný *Výbor z české literatury renesanční doby*, o němž referoval E. Pražák. Diskutující (zvláště prof. Škarka) zdůraznili objevený charakter této práce, neboť editoři jsou postaveni před úkol hodnotit a vydávat díla, jež namnoze jsou neznáma a literárně neurčena. S okruhem příspěvků o humanistickém písemnictví se spojoval i velmi speciální referát *Homo trilinguis*, uvažující o vztazích hebrejské tradice k našemu kulturnímu dědictví, který připravil St. Segert.

Základní řadu referátů a sdělení doprovázela řada koreferátů k jednotlivým dílčím problémům, ať již souvisely s hlavními projevy pevněji nebo volněji. Všechny byly cenným obohacením jednání, které tak mělo ještě širší základnu pro vlastní diskusi.

Rozprava, díky rozeslání všech hlavních projevů účastníkům zasedání (drobné výjimky nehrály roli), byla obsáhlá a dotkla se většiny hlavních problémů; vedle zásadních otázek ideových a teoretických nezapomínala však ani na řadu konkrétních podnětů, jak svědčí jejich shrnutí v rezoluci, která má být vodítkem pro další práci.

Abý jednání na konferenci neodeznělo jen ve zdech liblického zámku, postará se KŘŘL-ČSAV (jak již tomu bylo při příležitosti konference mediévistické a antické), aby všechny referáty, koreferáty a zápis diskuse byly zpřístupněny odborné veřejnosti zvláštním sborníkem.

P. Spunar

Rezoluce

1. Účastníci konference „Antika a česká vzdělanost od husitství do Bílé hory“ uvítali možnost diskutovat o problémech oboru a děkují KŘŘL — ČSAV za vzornou přípra-

vu i organizaci konference. Považují za potřebné uspořádat podobnou konferenci za určitou dobu znova a prodloužit proto fungování přípravného výboru, ev. uvažovat

o založení sekce pro humanismus při JKF.

2. Státní ediční úkoly z oboru starší české literatury vyžadují přípravu editorů, mnohé instituce potřeby naléhavě dobře připravené mladé odborné a vědecké kádry.

a) Proto účastníci konference navrhují a žádají, aby analogicky podle škol s rozšířeným vyučováním moderních jazyků bylo zřízeno několik SVVŠ, nejlépe čtyřletých s rozšířeným vyučováním antických jazyků, při čemž by latina začínala již v sedmé třídě ZŠ a pokračovala v SVVŠ — celkem po šest let — ve větším počtu hodin; v první třídě SVVŠ by pak k nim přistoupila řečtina.

b) Žádají rovněž, aby profesori středních škol a pracovníci knihoven, archivů a muzeí byli uvolňováni formou částečné nebo úplné vědecké dovolené pro práci na státních edičních úkolech, řízených ústavu Akademie nebo universitních fakult.

c) Aby posluchačům knihovnictví, kteří mají zájem o práci se starými fondy, byla umožněna specializace v tomto oboru.

3. *Výbor ze starší české literatury*, připravovaný k vydání ÚČL, považuje konference za vědeckou práci, určenou nejen širší veřejnosti, nýbrž i badatelům jako základní příručku. Vzhledem k tomu považuje za nutné, aby byly v následujících svazcích Výboru tištěny ukázky z latinsky psaných literárních děl nejen v překladu, nýbrž současně i v originálu. Konference vyzývá pracovníky různých oborů, aby autorskému kolektivu neodmítali přímou autorskou spolupráci, příp. pomoc formou konzultací apod.

4. Konference vysoko ocenila vydané dva svazky *Rukověti humanistického básnictví v Čechách a na Moravě*. Aby mohlo být toto

velmi cenné dílo zdárně ukončeno, navrhuje konference uvolnit potřebné finanční prostředky na studijní cesty do zahraničí a rozšířit dohody o výměnných studijních pobytech; v nakladatelství Academia počítat s dalším svazkem *Doplňků a svazkem Rejstříků*, dále vydat, zejména pro cizinu, latinsky výbor z *Rukověti* s údaji o těch autorech, kteří měli významné evropské vztahy, konečně věnovat tiskové úpravě co největší péči.

5. Za velmi naléhavě potřebné považuje konference urychlené publikování připraveného *Soupisu pramenů k dějinám staršího českého písemnictví* a dokončení a vydání *Knihopisu*, obsahujícího cizojazyčnou bohemiku. Pro doplnění *Rukověti*, *Knihopisu* a pod. děl je třeba provádět komplexní výzkum v zahraničních knihovnách. Proto považujeme za povinnost institucí (knihoven, archivů) i jednotlivých badatelů upozornovat na nově zjištěná fakta, eventuálně soustředit publikaci těchto výtězků nového průzkumu do jediného časopisu — nejspíše LF a za tím účelem popřípadě rozšířit jejich rozsah. Doporučujeme provést obdobný výzkum lit. i na Slovensku ve spolupráci s čes. pracovníky.

6. Protože je zjištěno, že za hranice odplývají rukopisy, archiválie a tisky, žádá konference zostření státního dozoru, hlavně v tom směru, aby odborná komise dostávala seznamy k prodeji navrhovaných knih a rukopisů včas a mohla rukopisy i tisky prohlédnout i zodpovědně posoudit. Dále aby devizy, získané prodejem těchto rukopisů a tisků, byly věnovány na nákup knižních a rukopisných bohemik v zahraničí.

Konečně žádáme, aby bylo urychleno jednání o spravedlivé rozdělení kulturních statků mezi ČSSR a MLR.

XII. VALNÉ SHROMÁŽDĚNÍ FÉDÉRATION INTERNATIONALE DES ASSOCIATIONS D'ÉTUDES CLASSIQUES

Ve dnech 7.—9. září 1966 se konalo ve Vandoeuvres u Ženevy XII. valné shromáždění Fédération internationale des associations d'études classiques. Na tomto zasedání byly přijaty do FIEC další mezinárodní společnosti: Association internationale pour l'étude de la mosaïque antique, Association internationale des études patristiques, Comité international permanent des études mycéniennes, Organisation internationale pour l'étude des langues anciennes par ordinateur; FIEC dnes tedy sdružuje celkem 52 národních a mezinárodních společností a má velmi významné místo v Conseil international de philosophie et de sciences humaines při UNESCO.

Dělegáti vyslechli zprávu o činnosti za r. 1965, kterou přednesla sekretářka FIEC J. Ernstová; v této zprávě se také pochvalně zmínila o brněnské konferenci Antika a dnešek, na níž oficiálně zastupovala FIEC. Jako na každém valném shromáždění byl důležitým bodem programu návrh subvencí, jež má poskytnout UNESCO na léta 1969—1970; tyto subvence lze nyní poskytovat jen na periodická díla bibliografické povahy a na kongresy. Nejvyšší částka byla navržena pro oba roky pro *Année philologique*. Ta má nyní kromě redakce pařížské, vedené J. Ernstovou, také vedlejší redakci v USA pro publikace vycházející v oblastech, v nichž se užívá angličtiny jako hlavního jazyka (prof. Broughton, Chapel Hill, University of North Carolina). Počínajíc bibliografií za rok 1965, která vyjde r. 1967, budou anotace v *Année philologique* buď francouzské nebo anglické. Další subvence byly navrženy pro bibliografická repertoria *Fasti archaeologici* a *Lustrum* a rovněž pro *Thesaurus linguae Latinae*, aby se zdůraznil jeho mezinárodní charakter. Značná částka byla navržena pro V. mezinárodní kongres FIEC, jenž se má konat v Bonnu r. 1969, a pro akta tohoto kongresu. Aby se vyjádřila sympatie k rozvojovým zemím, byl odhlasován také návrh subvence pro akta IX. archeologického kongresu, který se bude konat r. 1968 v Damašku, ačkoli FIEC není jeho pořadatelem.

O přípravách V. mezinárodního kongresu FIEC referoval především místopředseda FIEC prof. Kurt von Fritz. Ústředním tématem kongresu bude interpretace textů a způsob, jakým k ní přispívají nové metody různých oborů klasických studií. Počítá se zhruba s osmi sekcemi od jazykovědy až po archeologii, zvláštní sekce je také vyhrazena strojním metodám; další sekce bude možná vyhrazena novým senzačním objevům. Organizátoři se snaží, aby nezasedaly najednou více než dvě sekce. Každá sekce bude mít svého předsedu s velkou osobní pravomocí a zodpovědností (částečně podle vzoru brněnské konference), předseda bude uvádět a řídit jednání a vybere v dohodě s přípravným výborem hlavní referenty, pokud možno rozdílných názorů, takže nejdůležitější součástí jednání bude diskuse. Při příležitosti tohoto kongresu se plánuje III. zasedání kolokvia o významu klasických studií ve vzdělání a XIII. valné shromáždění FIEC. Kongres má být zahájen asi 10. září 1969. Nejvýše do dvou let po jeho konání mají vyjít tištěná akta kongresu.

Opět, jako na X. a XI. valném shromáždění FIEC, se jednalo o návrhu na výchovu domorodých archeologů v některých zemích severní

Afriky (oblast Maghrebu a Libye), jejichž antické památky jsou zvláště ohroženy. Nadále bude fungovat komise pod předsednictvím prof. Ward Perkinse, ředitele Britské školy v Římě, kterému se mají posílat všechny poznatky získané pobytem nebo jednáním se zástupci příslušných zemí. Žádoucí je především účast zemí, které neměly v této oblasti Afriky kolonie, tedy především severských zemí, Švýcarska a zemí socialistických.

Protože na celém světě přibývá konferencí a kongresů i v oblasti klasických studií, je třeba hlásit sekretáře FIEC datum zamýšlené konference už ve stádiu prvních příprav, kdy ještě je možné změnit datum. Právě v r. 1966 došlo kolem velikoc k velké kolizi, neboť zároveň s brněnskou konferencí, která byla řádně ohlášena na XI. valném shromáždění FIEC ve Philadelphii, se konala latinistická konference v Římě, konference o krétské kultuře na Krétě a IV. španělský kongres klasických studií v Madridu.

V závěru zasedání vyzvedl prof. Norberg, prezident FIEC, mimořádné zásluhy, jež má od založení FIEC o jeho práci sekretářka FIEC J. Ernstová, která je hybnou pákou veškeré činnosti.

L. Vidman

LATINA A DNEŠEK

První „*Congrès international pour le latin vivant*“, jehož iniciátorem byl rektor university v Nancy Jean Capelle, se konal r. 1956 v Avignonu. Od té doby se podobná shromáždění opakovala pravidelně (Lyon 1959, Štrasburk 1963) a zasedání v Římě (1966) bylo již čtvrté.

K prvému tématu kongresu „*O významu latinské literatury a řecké kultury pro dnešek*“ přednesl referát prof. Paratore (Řím). Poukázal na vnitřní sepětí mezi oběma epochami, které dobře signalizuje Lucretius, který se také potýkal s moderním problémem strachu z existence a naznačoval cesty, jak jej překonat. Autor referátu upozornil, že Lucretia nelze vykládat zjednodušeně, bez přihlídnutí k souvislostem jeho díla s dneškem. Výklad, který by ulpěl jen na interpretaci Lucretia jako průkopníka materialismu a technického pokroku, by byl plochý. V druhé části svého výkladu poukázal prof. Paratore na specifické hodnoty římské kultury, které někdy ustupují v srovnání s řeckou kulturou do pozadí. Vyzdvihl zejména římskou *humanitas*, zvláštní citlivost v posuzování a zobrazení člověka. Kdežto Řekové označovali ostatní národy jako βάρβαροι, Římané oceňovali s porozuměním kulturní dědictví svých sousedů, včetně porobených Řeků. Krásným příkladem je např. Ciceronův dopis bratru Quintovi, žijícímu v Malé Asii.

Velmi živou diskusi vzbudil příspěvek prof. Schillinga (Štrasburk), věnovaný „*Přehledu metod a cílů ve vyučování latiny na středních a vysokých školách*“. Stále se ozývalo konstatování, že dnes není ve většině zemí cílem jen naučit jazyku, ale spíše prostřednictvím četby přiblížit studentům duchovní odkazy antiky. Výuka řeči nesmí být ovšem podceňována, neboť vnitřní bohatství literatury se otevírá čtenářům jen prostřednictvím znalosti jazyka. Aby vyučování bylo co neefektivnější, užívají učitelé v mnoha zemích (také v Itálii) tzv. aktivní (nebo induktivní) metody.

Referáty a zprávy, které měly zhodnotit výsledky studií, věnovaných latinské literatuře a filologii v tomto století, sklouzly spíše k bibliografickým přehledům.

Poslední témata byla věnována dnešní, *živé latině*. Nejprve přednášel prof. Paladini (Bari) o novolatinšské literatuře, která vznikla v tomto století, zejména v Itálii. Kritizoval při tom ta díla, která sice splňují všechny požadavky formálně vytríbené latiny, avšak vyčerpávají se snahou po vnější imitaci a vlastní básnický duch uniká. V příspěvku prof. Trainy (Bologna) bylo vysoko oceněno dílo neolatinšského básníka G. Pascoliho (+1912). Značnou pozornost účastníků upoutaly i různé soutěže novolatinšské literatury (*Certamen Capitolinum, Vaticanum, Hoefftianum*).

Když se zasedání přeneslo z university do *Institutum Pontificium*, promluvil k účastníkům autor novolatinšského slovníku kardinál Bacci na téma „*Latina jako hovorový jazyk moderního světa*“. Jádrem referátu byl problém, jak rozšiřovat slovní zásobu. Kardinál Bacci sleduje umírněnou cestu a soudí, že lze pojmenovat nové předměty a jevy výrazy, které nejsou násilné a nevyžadují přílišných opisů. ps

XIII. MEZINÁRODNÍ BYZANTOLOGICKÝ KONGRES V OXFORDU

Ve dnech 5.—10. září 1966 se konal v Oxfordu XIII. mezinárodní kongres byzantských studií. Po krátkém slavnostním zahájení 5. září v 17 hod. byl první večer věnován zprávám o postupu prací na vědeckých pomůckách (*instrumenta studiorum*). Byly podány zprávy o práci na byzantské prosopografii (A. H. M. Jones — M. Meslin), zprávy z oboru epigrafie (P. Lemerle), sigillografie (V. Laurent), o průzkumu archivů athoských klášterů (N. Oikonomides) a konečně zprávy o činnosti nejvýznamnějších byzantologických středisek: Dumbarton Oaks Center for Byzantine Studies (A. R. Bellinger), Byzantologický ústav vídeňské university (H. Hunger), Byzantologický ústav v Palermu (B. Lavagnini), Vatikánská knihovna (P. Canart) a Istituto „Venezia e l'Oriente“ (A. Perusi).

Plenární zasedání, která se konala každé dopoledne, byla věnována dvěma ústředním problémům: historickým a kulturním problémům 11. stol. v Byzanci a vztahu byzantské říše k Slovanům, při čemž dvě zasedání byla věnována pomocným vědám. V nich bylo pojednáno o mincích jako o historickém prameni, o významu byzantské hagiografie jako historického dokumentu a konečně o problémech byzantské demografie a geografie.

Z hlediska našich oborů je třeba upozornit zejména na referát prof. E. Kriarase ze solušské university, který se týkal problémů řecké diglossie v pozdněbyzantském období a otázky vzniku novořecké literatury. Autor v tomto referátu roztřídil díla pozdněbyzantské literatury do skupiny archaizující, lidové a smíšené, zkoumal vztahy mezi těmito skupinami, jejich vliv na další vývoj. Za ohnisko vzniku nové řecké literatury považuje Kypr a zejména Krétu. Účastníci kongresu obdrželi před zahájením plný tištěný text referátů i s důkladným poznámkovým aparátem obsahujícím nejvýznamnější bibliografii k daným problémům a resumé všech koreferátů. Většina času v plenárních zasedáních tak mohla být věnována diskusi.

Zasedání deseti sekcí nikdy nekolidovala s plenárními zasedáními, jejich tematika však nebyla již natolik jednotná a soustředěná jako tomu

bylo v plénech. Sekce zasedaly každodenně od 15 nebo 17 hod., večerní jednání končilo pravidelně v 22.15. Přes tuto poměrně pozdní hodinu byla účast téměř vždy dosti početná. Čtyři sekce se věnovaly byzantskému umění a archeologii, jak to odpovídá i současnému rozmachu těchto disciplín, který se v byzantologických bibliografických vyznačuje i největším počtem položek. Dvě sekce se zabývaly otázkami byzantských dějin. Některé referáty se tu zabývaly pozdněantickou problematikou. Byl to např. G. Downey, který se zabýval pojetím obce u Libania a Augustina, založeným na protikladu římské *civitas* a řecké *polis* (odpovídající ovšem poměrům v Antiochii 4. stol.). R. E. Witt a V. Beševliev se zabývali výkladem některých míst z Prokopia z Kaisareje (I 19, 37; některé geografické termíny). Zbýlé čtyři sekce se zabývaly byzantskou literaturou, jazykem a pomocnými disciplinami. Z jejich referátů zajímal klasického filologa referát o pravděpodobných důvodech zániku alexandrijské knihovny (T. D. Moschonas). Autor, alexandrijský knihovník, dcšel k názoru, že knihovnu nezničili Arabové při obsazení Egypta, ale že zanikla pouhým zanedbáním na konci byzantského období. B. Otis se zabýval řeckou křesťanskou rétorikou 4. stol., jak ji ilustrují díla Řehoře z Nazianzu, Joanna Chrysostoma a Basileia Velikého. Grécistu zajímalo i odpoledne věnované byzantské lexikografii. V současné době se pracuje na několika větších projektech. Je to především nové vydání slovníku Liddell-Scottova, které bude obsahovat lexikografický materiál až do konce 6. stol. Na soluňské univerzitě připravuje prof. Kriaras slovník tzv. lidové byzantské řečtiny. Lístkový materiál obsahuje v současné době asi 700 000 lístků. A. C. Bandy (University of California) pracuje na soupisu latinských výpůjček v středověké řečtině, přičemž excerpuje nejen z textů literárních, ale i z papýrů a nápisů. J. Karajannopoulos (Solun) pracuje na soupisu byzantských technických termínů. V Berlíně (prof. Irmšcher) se připravuje index k byzantské feudální terminologii. Nepracovaná zůstává zatím byzantská učená literatura 7.—15. stol., ale lze doufat, že prof. Kriaras přistoupí po zpracování lidové literatury se svým kolektivem k i zpracování této oblasti. Úplný slovník byzantské řečtiny bude možno vypracovat, až bude moderním a vědeckým způsobem vydána většina pramenů.

V oblasti lingvistické se zabýval prof. A. Mirambel (Paříž) otázkou slovesného vidu v byzantské řečtině. Celkem bylo v sekcích přihlášeno 316 referátů.

U příležitosti kongresu uspořádala Bodleian Library výstavu řeckých rukopisů, na níž návštěvníci mohli shlédnout mezi jinými slavný rukopis Platóna z ostrova Patmu (9. stol.), překlad Augustinova spisu „De trinitate“ od Maxima Planuda (14. stol.), rukopis Aristotelových přírodovědných spisů z 9. stol., humanistické rukopisy antických autorů a komentáře k nim, např. opis Trikliniova vydání Pindara, humanistické edice s rukopisnými poznámkami Ciriaca z Ancony, Francesca Filelfa, Angela Poliziana aj.

Součástí kongresového programu byl i koncert byzantských a církevněslovanských zpěvů v Christ Church a výstava nových vědeckých knih s byzantologickou problematikou.

Během kongresu zasedal dvakrát výbor Mezinárodní asociace byzantských studií, který při závěrečném zasedání předložil program úkolů na další období. Prvořadým a nejdůležitějším úkolem zůstává kritické vydávání narrativních byzantských pramenů (Corpus řeckých pramenů

k byzantským dějinám) s překlady do světových jazyků (angličtina, francouzština, italština, němčina). V současné době úspěšně pokračuje vydávání byzantských listin a práce na korpusu pečetí. Na vídeňské universitě se pod vedením prof. Hungera přistoupí k práci na slovníku byzantských geografických jmen. Většina uvedených úkolů je zamýšlena jako mezinárodní kolektivní díla.

Oxfordský kongres byl organizován střizlivě a přísně pracovně. Ohlášená doba referátů byla velmi přesně dodržována. Nedostavil-li se některý referent, byla půlhodina jemu vyhrazená ponechána volná, neukončil-li přednášející referát ve stanovené době, bylo mu vzato slovo. Účastníci se tak mohli plně spolehnout na tištěný program a vyslechnout opravdu všechny referáty, které si vybrali. Díky této organizaci bylo též možno zvládnout celý program za čtyři a půl dne. Poněvadž se pořadatelům podařilo soustředit do jednotlivých plůdnů referáty metodicky související, byly i diskuse velmi živé. Diskutující v sekcích (20—30 účastníků) ostře prověřovali předložené výsledky, a poněvadž se těchto zasedání zúčastnili jak přední odborníci, tak mladí začínající pracovníci, stávala se tato zasedání jakýmiisi metodologickými semináři, z nichž si každý účastník mohl odnést mnoho podnětů pro další práci.

Z Československa se kongresu zúčastnila sedmičlenná delegace, která předložila kongresu pět referátů. Příští kongres se na pozvání rumunské delegace bude konat v r. 1971 v Bukurešti.

R. Dostálová

I. MEZINÁRODNÍ KONGRES BALKANISTICKÝCH STUDIÍ

Ve dnech 26. srpna až 1. září 1966 uspořádala v Sofii Mezinárodní asociace pro studium jihovýchodní Evropy I. kongres balkanistických studií. Asociace byla založena z podnětu UNESCO v rámci projektu Západ — Východ r. 1962 v rumunské Sinaji. Členy asociace jsou jednotlivé národní komitěty pro studium jihovýchodní Evropy. V čele čs. komitětu je profesor východoevropských dějin na Universitě J. E. Purkyně v Brně, dr. Josef Macůrek. Předsedou mezinárodní asociace, jejíž stálé sídlo je v Bukurešti, je profesor byzantské historie na athénské universitě, D. Zakythinos. Cílem asociace je podporovat všestranné studium balkánské problematiky na poli humanitních studií a napomoci tak odstranění národnostních konfliktů mezi balkánskými národy a přispět k lepšímu vzájemnému pochopení historického a kulturního vývoje a tím i k sblížení těchto národů. Z tohoto důvodu byla i problematika, již se kongres zabýval, velmi široká. Zasedání probíhala v těchto jedenácti sekcích: archeologie; starověké dějiny; středověké dějiny; historie 15.—17. stol.; historie 18.—19. stol.; druhá pol. 19.—20. stol.; balkánské literatury; folklór; ethnografie; dějiny umění; lingvistika.

Ze všech těchto vědeckých disciplín může na pevných základech budovat předejším balkanistická lingvistika. Studium balkánského jazykového svazu vedlo k uvědomění si problematiky i ke konstituování metodologie. Některé z tradičních problémů balkanistické lingvistiky byly řešeny i na sofijském kongresu. Byla to např. otázka gramatického modelu v balkánském jazykovém svazu (T. V. Civjan, SSSR), otázka jednoty a rozlišnosti v balkánských jazycích (D. Brozović, Jugoslávie), problémy

substrátu a superstrátu (W. Merlingen, Rakousko), problémy vyhynulých balkánských jazyků (fryžština, thráčtina, illyřtina — O. Hass, Rakousko; R. A. Crossland, Anglie,) lingvistické vztahy k Malé Asii zvláště na základě toponomastického materiálu (E. Laroche, Francie; L. A. Gindin, SSSR; G. Mihajlov, Bulharsko; J. Schröpfer, NSR), vlivy řečtiny a latiny na jednotlivé balkánské jazyky.

Vzhledem k dlouhodobému — po staletí trvajícimu — jednotnému kulturnímu vývoji této oblasti má mnoho společných zájmů i balkánská archeologie. V této sekci nás zajímají především referáty týkající se problému dórské invaze (M. Andronikos, M. Sakellariu, Řecko), otázky vztahů mykénské kultury a maloasijské kultury, illyřská a thrácká problematika, výzkum římských památek na balkánském poloostrově.

Historii od balkánské protohistorie až po problematiku současné balkánské politiky a ekonomii se věnovalo, jak jsem již uvedli, pět samostatných sekcí. Starověké dějiny byly poměrně málo zastoupeny — pouze osmnácti referáty. V plenární sekci byly kromě toho předneseny tyto tři referáty: Národy jihovýchodní Evropy v období předřímském (M. Garašanin — I. Nestor); Národy jv. Evropy a římské imperium (R. Vulpe); krétsko-mykénská diaspora (S. Marinatos). Většina referátů v sekci se týkala římského období na Balkánském poloostrově.

Ústředním tématem literární sekce byla otázka vývoje literatur jihovýchodní Evropy od konce 18. stol. do současnosti a jejich vztah k ostatním evropským literaturám. Hlavní referát přednesl známý neogrecista prof. A. Mirambel, ředitel pařížské École des langues orientales vivantes, koreferát o řecké literatuře prof. C. Dimaras z Athén. Tématika této sekce spadala tedy do oboru srovnávacího literárního studia. Speciální metodika balkánské literární komparistiky není dosud vytvořena. Obecným metodologickým otázkám však bylo věnováno poměrně málo referátů. Zajímavý byl zejména referát S. E. Siyavusgila (Turecko) o základech srovnávacího studia balkánských literatur, který vycházel — ne zcela správně — ze srovnání psychologie balkánských národů, přece však hledal společné východisko pro další srovnání. Většina ostatních referátů se věnovala jednotlivým balkánským literaturám, zvláště období osvícenství, kdy došlo vlastně teprve ke zrodu novodobých balkánských literatur. Na rozdíl od dříve uvedených sekcí působí přehled referátů literární sekce značně roztržtěně. Je to jistě pochopitelné, uvědomíme-li si, že se tato sekce zabývala obdobím, kdy balkánské národy přestaly tvořit kulturní jednotu a nastupovaly cestu samostatného národního vývoje. Nabízí se otázka, zda balkánské literatury tvoří vůbec specifickou skupinu mezi ostatními evropskými literaturami (pro kladnou odpověď svědčí přibližně stejný stupeň ekonomického rozvoje, podobnost přírodního prostředí a způsobu života) a zda při vzájemné nesrozumitelnosti balkánských jazyků lze mluvit o vzájemných literárních vlivech (pro kladnou odpověď svědčí alespoň pro starší období rozšíření řeckých škol na Balkáně a odtud i časté dvoj-jazyčné prostředí). V diskusi byl zdůrazněn význam překladu a výchovy překladatelů pro lepší vzájemné poznání a význam anotované bibliografie pro vzájemné zprůfědkování informací o jednotlivých národních literaturách. Na této základně bude teprve možno přistoupit k vybudování obecné metodologie.

Mnoho společných otázek a problémů nachází na Balkáně folkloristika, přemět jejíhož zájmu spadá opět do období větší kulturní jednoty balkánských národů. Jsou to zejména problémy balkánské epiky a otázky jejího vzniku a společných témat (A. B. Lord, USA), problematika balkánských lidových zbojnických balad, lidových vyprávění a anekdot a problém starověkých řeckých reliktiů v balkánském folklóru (M. Arnaudov, Bulharsko).

Na kongresu bylo mimo hlavní referáty v plenárních zasedáních přihlášeno 585 referátů. I když v každé sekci několik referátů odpadlo, bylo nad lidské síly vyslechnout více než zlomek z celého jednání. Vzhledem ke komplexnosti našeho oboru, který zahrnuje i disciplíny rozdělené zde do různých sekcí, litoval někdy účastník, že nemůže obsáhnout referáty zabývající se řeckou tematikou v různých sekcích. Jednáni různých sekcí však probíhala často v navzájem vzdálených křídlech sofijské university Kl. Ochridského a nebyla vždy časově zkoordinována. Program byl rovněž poněkud narušen tím, že se někteří referenti nedostavili, aniž svou neúčast omluvili, jiné referáty zase byly přihlášeny až dodatečně. Nutno tedy vyčkat chystaného sborníku. Úkol pořadatelů tohoto velikého kongresu s asi 1200 účastníky jistě nebyl malý a naši bulharští hostitelé se ho zhostili se ctí. Ostatně je nutno si uvědomit, že tento kongres nesledoval jen úzce odborné cíle vědecké, ale i cíle politické. Jedním z členů předsednictva kongresu byl i bulharský ministerský předseda T. Živkov. Vždyť jsme sotva několik desetiletí vzdáleni od doby, kdy Balkán byl označován za „sud prachu“ v Evropě. Tak např. některé referáty tureckých historiků o úloze Turků na Balkáně dovedly i na tomto kongresu vyvolat velmi prudké diskuse. Vcelku však probíhala jednání v přátelském duchu a snaha po dorozumění byla na všech stranách upřímná a došla vyjádření i v denně vydávaném Bulletinu. Konečně můžeme dnes pozorovat na Balkáně určité integrační snahy i v jiných kulturních oblastech. V souvislosti s kongresem probíhal 2. festival balkánských etnografických a folkloristických filmů, v srpnu letošního roku se konala v bulharském Burgasu balkaniáda lidových písní a tanců. Podobné balkaniády se konají i v sportovních soutěžích a v letošním roce se objevily i první náznaky užší spolupráce na poli ekonomickém, zatím alespoň v oblasti rozvoje turistiky. Při rostoucím významu osvobozených asijských států znovu nabývá na významu i odvěká funkce Balkánu jako zprostředkovatele mezi Evropou a Asií, na jehož půdě již několikrát v historii došlo k plodným syntézám evropské a orientální kultury.

Velmi poučná byla výstava vědeckých knih zabývajících se balkánskou tematikou, uspořádaná v Národní knihovně Cyrila a Metoděje. Některé delegace, mezi nimi i 28členná delegace československá, věnovaly kongresu bibliografické publikace balkanistických studií v posledních dvaceti letech.¹⁾ Velmi pěknou tištěnou historickou a literární bibliografii vypracovali Řekové.²⁾ O rozvoji balkanistických studií v poslední době svědčí i vznik několika nových periodik věnovaných této problematice.³⁾

Dosavadní činnost AIESEE i letošní kongres dosvědčují oprávněnost i životaschopnost této organizace, jejíž další kongres se má konat r. 1969 v Athénách. V mezidobí bude naším úkolem uvážit otázky metodologické, především vymežit a zpřesnit vlastní předmět balkanistických studií v jednotlivých vědních disciplínách (patří sem veškerá problematika

týkající se jednotlivých balkánských zemí nebo jen ty jevy, které jsou společné alespoň části balkánské oblasti?); už předběžně lze říci, že správná cesta umožňující určitá zobecnění bude spíše v omezování a zužování problematiky na společné jevy. Zároveň pak bude nutno vymezit i úkoly, jimiž může k rozvoji oboru přispět československá balkanistika, která dnes spojuje jako komplexní obor k spolupráci jak odborníky věnující se problematice jednotlivých balkánských zemí, tak specialisty ve všech vědních disciplínách zastoupených v AIESEE.

R. Dostálová

Poznámky

¹⁾ Bibliografie československé balkanistiky 1945—1965, *Bibliografické příručky* sv. 3, ČSAV-ÚDESZ, Praha 1966.

²⁾ C. Th. Dimaras — C. Coumariano — L. Droulia: *La Grèce moderne et sa littérature*, Athènes 1966; *Quinze ans de bibliographie historique en Grèce (1950—1964)*, Athènes 1966.

³⁾ *Balkan Studies*, A biannual publication of the Institute for Balkan Studies, Thessaloniki. V letošním roce vyšel 7. ročník. — *Balkansko ezykoznanie*, Bulh. akad. nauk, v r. 1964 9. roč. — *Revue des Études Sud-Est-Européennes*, vydává od r. 1963 Institut des Études Sud-Est - Européennes v Bukurešti.

Z nové literatury

Sergej Ivanovič Radeig: Vvedenijsje v klassičeskiju filologiju. Moskva, Izdatelstvo moskovskogo universiteta 1965. 526 s., ill. 1 R (= 10 Kčs).

Nejen ruští, ale i ostatní slovanští adepti klasické filologie postrádali již delší dobu encyklopedické příručky pro svůj obor, která by vyhovovala po třech stránkách: byla přístupná i začátečníku, posloužila i jako repetitorium k státním a rigorózním zkouškám, resp. i aspirantskému minimu, nebyla drahá a typograficky tak upravená, aby bez námahy a přílišné zátěže ji mohl student všude brát s sebou.

Tohoto opravdu obtížného úkolu se ujal jeden z nestorů naší vědy, profesor moskevské university S. I. Radeig. Jeho dílo má řadu výhod, jak je vůbec přináší dílo, které psal jeden autor. Jest to především neobyčejně jasný a uhlazený sloh, jemuž i cizinec nerusista většinou porozumí. Formulace je mnohdy tak přesná, že student, který pečlivě sleduje přednášky nebo samostatně studuje, musí si podstatné zapamatovat. Tady je vidět veliký talent pedagogický spojený s nadáním vědeckým a dlouhodobou praxí. Autor téměř nic u čtenáře nepředpokládá kromě důkladné sčítlosti v ruských a některých zahraničních klasikách a důkladného všeobecného vzdělání. Vychází totiž z narážek na antiku u význačných novodobých spisovatelů a taktó přesvědčuje čtenáře, že antika není něco mrtvého, ale něco živého, co organicky žije v naší kultuře, aniž si to často uvědomujeme.

Na tuto úvodní kapitolu navazují pak další: historické základy antické kultury; dědictví starého věku v dějinách novodobých národů; klasická filologie — věda o antickém světě; klasické jazyky a metody jejich studia; hlavní otázky dějin a ekonomiky antického světa;

archeologie jako jeden z hlavních pramenů poznání materiální kultury antického světa; antická literatura a metody jejího studia; hlavní směry antické vědy a filosofie; podstata a historický význam antické mytologie; otázky literatury a estetiky v klasické filologii; antické právo a politické směry; antické umění a jeho světový význam; hlavní rysy veřejného a soukromého života v antickém světě; organizace vojenství v antickém světě; divadelní život a představení v antickém světě; výchova a vzdělání v antickém světě. Závěr.

Je samozřejmé, že v současné době nemůže žádný odborník tak rozsáhlou látku zpracovat tak důkladně, aby se nikde neobjevily nějaké slabiny nebo trhliny. Podle mého názoru jest Radeig především odborníkem ve věcné filologii. Jeho výklady např. římského státního zřízení a jeho vztahů k římskému právu jak civilnímu, tak trestnímu jsou podivuhodně jemné a podrobné, jak u nás bylo zvykem přednášet právníkům, ale ani filologům ani historikům. Také archeologii jest věnována pěkná kapitola, obzvláště pokud jde o vykopávky na území SSSR. Velmi rovnoměrná však jest kapitola o dědictví antické vzdělanosti. Velmi podrobně jest popsán ruský humanismus a renesance, u kterém mnohý západní vzdělanec ani neví, že existuje, ale i průměrný odborník u nás má celkem jen velmi povrchní znalosti. Zato mnozí humanističtí autoři západní přišli zkrátka. Např. z naší literatury jest uváděn jen Komenský, ačkoliv již dvůr Karla IV. byl jednou z kolébek raného humanismu (Petrarca, Salutati, Giovanni

Conversi aj.) a Karel byl sám výborný latinský stylist. Jinak tam není vůbec zmínka o vědeckém humanismu nizozemském a severoněmeckém a jen nepatrně o vědeckých snahách francouzského klasicismu.

Středověká kultura vůbec jest hodnocena příliš zkrátka, že ve středověku vládl kněžoursky zkomolený Aristoteles (citát z Lenina). Lenin toto uváděl jen na okraj a dnes vidíme při podrobnějším studiu, že postoj k antickému dědictví ve středověku byl se strany církve ambivalentní, že ho na jedné straně nemohla postrádat a na druhé straně že hlubší poznání antiky rozkládalo středověký názor světový, že ostré zákazy se střídaly s nadšenými chvalozpěvy např. na Vergilia a Aristotela; jinak se humanismus bude jevit odtržený od celého duchovního vývoje. Problematika a polemika by mohla jít dále. Také se mi nezdá dost vhodné, že je poměrně odbyta kapitola z dějin filosofie. Domnívám se, že podrobná znalost dějin antické filosofie je tím nutnější pro klasického filologa, čím více ubývá historiků filosofie s perfektní znalostí klasických jazyků.

Za kladnou stránku lze považovat kritické, ale velmi spravedlivé zhodnocení velkých znalců antiky 19. století. Curtia, Meyera, Mommsena,

Rohdeho, Wilamowitze-Moellendorfa, kteří byli v období kultu Staliny osobnosti šmahem zavrhováni a jejich díla z veřejných i školních knihoven vyřazována. Poukazuje na jejich nedostatky, ale i jejich přednosti, a to nejen po stránce materiálu, ale i po stránce metodické.

Myslím, že by bylo jen ku prospěchu věci, aby bibliografický aparát pod čarou byl jednou shrnut souvisle podle oborů za textem.

Cenu knihy velmi snižuje, že k ní není přidána bibliografická metodika. Dnes, když vědecké informace vzrůstají se čtvercem času, musí každý sledovat nejen encyklopedické příručky, ale i bibliografie, referátové časopisy. Musí aspoň znát jména jednotlivých odborných časopisů, jakož i adresář nakladatelství vydávajících vědecky kvalitně antické klasiky.

Tiskárna měla věnovat více pozornosti latinským a řeckým slovům. Obzvláště řečtina, kde jde o originální citát, dopadla bledě, přízvuky a přidechy jsou vesměs buďto špatně umístěny nebo kladeny *lenis* místo *asper*, *gravis* místo *acutus*. Také hrubá sítkla ilustrací nepůsobí pěkně.

Přes všechny nedostatky považuji práci za zdařilou a přeji jí, aby ji prostudovalo co nejvíce mladých odborníků.

H. Kopřiva

Radislav Hošek, Úvod do studia latiny. Brno, Universita J. E. Purkyně. Filosofická fakulta 1966. Str. 60. Rotaprint.

Pod tímto skromným názvem vychází hutný úvod do celého oboru věd o antickém starověku, určený posluchačům, kteří začínají svá studia. Proto nejsou detailně probírány jednotlivé speciální disciplíny, s nimiž se budou posluchači hlouběji obrátit až v dalších semestrech.

V české literatuře existoval dosud jen úvod Františka Groha z po-

čátku tohoto století, na svou dobu velmi záslužný, ale určený právě pro svou dobu a dnes už zastaralý; úvod Karla Svobody, zachovaný jen v rukopisné pozůstalosti, je jinak zaměřen, takže i kdyby byl nyní vydán (s doplněním nové literatury), nikterak by se nepřekrýval s úvodem Hoškovým.

Skriptum je napsáno úsporně, ale

vše podstatné je v něm obsaženo, od vymezení základních pojmů až po seznam knih, jež by neměly chybět v domácí příručce žádného studenta, a výklad je zároveň poutavý a moderní v nejlépeším slova smyslu. Je uveden i výčet nejdůležitějších dnešních časopisů, upozorňuje se na nejnovější objevy a metody, kterých používají jak badatelé ve vlastní antice tak v disciplínách limitofních. Začínající posluchač je seznámen i s organizací věd o antickém starověku v Československu a s

možnostmi uplatnění po ukončení studia. Literatura je dovedena až do nejnovější doby, takže kniha může dobře posloužit v tomto ohledu i jiným klasickým filologům, než jen začínajícím. Praktické rady jsou dobře uvážené a pomáhají překlenout první nesnáze, především při práci s antickými autory.

Kniha, kterou uzavírá rozsáhlý analytický rejstřík, je (až na několik drobných nedopatření) spolehlivým průvodcem po základech celého oboru.

L. Vidman

Bibliografie řeckých a latinských studií v Československu za léta 1951—1960.
Bibliographia studiorum Graecorum et Latinorum in Bohemiaoslovenia
MCMLI—MCMLX

Sestavil za pomoci bibliografické komise Jednoty klasických filologů Ladislav Vidman (Bibliografický katalog ČSSR — České knihy 1966. Zvláštní sešit 1 — březen 1966.) Státní knihovna ČSSR — Národní knihovna v Praze 1966. 148 stran. Cena 10 Kčs.

Díky dlouholetému úsilí profesora Karla Svobody jsou české práce o antice zachyceny s úplností, jež je předmětem zájvu jiných oborů, pro léta 1775-1900 a 1901-1950. Počínaje rokem 1961 jsou publikace bibliograficky zpracovávány vždy následujícího roku v zvláštním sešitě Zpráv Jednoty, takže zbývala jen mezera pro léta 1951-1960. Ta byla nyní vyplněna prací bibliografické komise za součinnosti dalších pracovníků z oboru. Svým uspořádáním navazuje tato bibliografie na práci Svobodu, jež třídí práce o antice podle oborů. Navíc však zahrnuje i práce zabývající se územím naší republiky v starověku, novověkým jazykem a literaturou, středověkou latinou a humanismem (viz čísla 2240-2935 na str. 101 až 135). Z uvedeného desetiletí je celkem zaznamenáno 2993 čísel (str. 11-137). Čistě kvantitativně lze tedy pozorovat značný vzrůst ve srovná-

ní s první polovicí tohoto století, z níž Svoboda uvádí 3834 bibliografických čísel.

Bibliografie zahrnuje práce československých autorů kdekoli publikované a referáty o nich, i práce zahraničních autorů u nás uveřejněné. Údaje jsou uváděny v náležitě úplnosti i přesnosti. Tam, kde obsah není z nadsipu dostatečně patrný, je uvedena stručná informace v hranaté závorce. Díky účelnému systematickému rozčlenění a rejstříku autorů domácích i cizích (s. 139-146) lze snadno nalézt potřebnou informaci.

Redaktoru i jeho spolupracovníkům náleží dík za jejich pečlivou práci. Bude v zájmu klasické filologie i jiných vědeckých oborů, bude-li možno — kromě každoročních bibliografií — uveřejnit i doplňky k bibliografiím Karla Svobody, na nichž se pracuje.

S. Segert

V serii malých knížek z různých oborů vědy a umění, kterou vydává známé göttinské nakladatelství, vyšla již řada publikací, které přibližují dějiny a kulturu starověku širokému okruhu dnešních čtenářů. Osobě Hannibalově věnoval svou práci profesor starověkých dějin na universitě v Hamburku, který se již zabýval otázkami punských dějin v řadě vědeckých publikací; jsou uvedeny spolu s odkazy na jinou příslušnou literaturu na konci knihy (s. 139-142), kde jsou naznačeny i otevřené problémy bádání o Hannibalovi a jeho době.

Autor líčí průběh života Hannibalova od mládí, počínaje rodinnými vztahy a mládím ve Španělsku přes válku proti Římu až k trudným posledním letům (s. 9-128), bez poznámkového aparátu, avšak na základě spolehlivě zvládnutých pramenů a literatury, při čemž na řadě míst podává výsledky vlastního bádání. V úvodu (s. 5-9) se zabývá

Hoffmann prameny a dosavadními názory historiků, při čemž proti pojetí Mommsenovu, jenž viděl v Hannibalovi velkého kartaginského vlastence, zdůrazňuje — spíš podle Polybia — jeho samostatnou osobnost, jejíž význam lze spíše měřit s Alexandrem Velikým a Pyrrhem. V závěru (s. 128-138) se zabývá autor ještě jednou pozoruhodným vztahem Hannibalovým ke Kartágu; byl jeho občanem, avšak představoval vedle státu samostatnou politickou mocnost. Též poměr Kartága a Říma je zde velmi výrazně charakterizován.

Hoffmannova knížka zdařile seznamuje čtenáře s dnešním stavem vědeckého bádání o významném vojevůdci a politikovi starověku, se zdarem se pokouší odstranit některé vříté, leč pečlivému rozboru pramenů neodpovídající představy, a naznačuje i úkoly pro další zkoumání.

S. Segert

Christliche Malerei aus römischen Katakomben. Auswahl und Einführung von Liselotte Thelen. Berlin, Evangelische Verlagsanstalt. Lizenzausgabe für die Deutsche Demokratische Republik. C. Furche Verlag, Hamburg. (Furche Bücherei B. 222). 14 str. textu, 23. ill. Cena neudána (na našem trhu 10 Kčs).

Nenáročná knížečka, která nemůže říci odborníku nic nového, a také si tento úkol neklade. Patří do řady populárně naučných knih, jež mají v Německu už dlouholetou tradici. Přece však nezaslouží, abychom ji přešli mlčením. Její hodnotu totiž vytvářejí výtečné fotografie, třebaš ne původní, převzaté od Pontificia Commissione di Sacra archeologia, které mohou posloužit jak začátečníku klasickému filologovi (archeologovi), tak i historiku umění představou o nejstarších starokřesťanských malbách z katakomb

Calixtových, Commodilly, Giordani, na Via Latina, Petrovy, Marcellininy a Priscilliny.

Celý výbor možná redaktorka úmyslně sestavila tak, že je vidět prvky antického realismu, např. přesné proporce zobrazených osob, ale při tom jistý primitivismus ve výrazu tváře a anachronismus odívání (u postav Starého Zákona). Kniha sama přímo nabízí srovnání s pozdějšími malbami římskými a raněbyzantskými, jakož i s kanonizovaným vyobrazením světců pozdějších. Rovněž vděčné jest srovná-

ní s miniaturami v nejstarších rukopisech Vergilia (Vaticanus). Na škodu jsou dvě věci: fotografie nejsou barevné, což je dnes takřka nepostradatelné pro dějiny umění,

neboť tak vynikne množství detailů. Dále je škoda, že chybí aspoň základní bibliografie, tím by jen stoupala didaktická cena této opravdu hodnotné knížečky. **H. Hopřiva**

Miroslav Flodr: Die griechische und römische Literatur in tschechischen Bibliotheken im Mittelalter und der Renaissance. — Brno, UJEP 1966. 215 s. Spisy filosofické fakulty UJEP č. 115. — Cena 24 Kčs.

K pomocným vědám klasické filologie patří řada kulturněhistorických disciplín, mezi nimi dějiny knihoven, písáren (scriptorií), knihtiskáren a tiskařských rodin, školství obzvláště středního a vysokého. Prozatímni situace byla taková, že český filolog se mohl o všech těchto věcech dozvědět více z ciziny než z domácího prostředí. Práce, které se k těmto tématům vztahovaly, byly dílem antikvované a vždy braly zřetel ke klasickým studiím spíše na okraji. Tak tomu bylo hlavně u velkých prací Wintrových, ostatní studie se tříštily do nekonečně mnoha časopiseckých článků, někdy uveřejněných nejen ve velkých přísně vědeckých periodících, ale i v časopisech vlastivědného nebo literárního rázu.

Konečně se nám dostalo z pera mladého odborníka v pomocných vědách historických dr. M. Flodra několika studií, které tento nedostatek mají nahradit.

Máme-li co na Flodrově práci chválit, je to až na několik maličkostí výtečná němčina, která umožní spisu najít zaslouženou odezvu v cizině. Domníváme se, že hlavně v sousedství, v německých státech, Rakousku, Polsku, Maďarsku a Švýcarsku bude hojně studována, neboť autor poukázal na řadu vzájemných kulturních vlivů.

Autor si klade za úkol hledat vnější a vnitřní souvislosti, které vedly k tomu že zájemci měli ve svých knihovnách jen ty a ne ony knihy. To vede k tomu, že podává v přehledu dějiny školství a výcho-

vy vůbec, knihkupeckého trhu, knihtisku, stavu vzdělání a finančního základu měšťanstva, inteligence a duchovních ústavů; zkoumá možnosti studijních cest do ciziny a schopnosti odtud knihy získat. Pak teprve přikračuje k vlastnímu tématu, které tvoří vyvrcholení studie.

Dochází tu k těmto závěrům: v období předhusitským jsou velké knihovny, jak počtem, tak významem, v majetku duchovních ústavů, kapitul a klášterů, resp. jednotlivých vzdělaných a bohatých duchovních hodnostářů, hlavně členů dvora Karla IV. Konkrétně jmenuje Jana ze Středy. Z klasiků převládá latinský Aristoteles v redakci a s poznámkami Tomáše Akvinského a jeho žáků, vedle něho některé spisy Ciceronovy, Platonův *Timaeus* v latinském překladě, Boethius a někteří jiní.

V období, kdy se husitské bouře uklidnily, proniká k nám zvolna latinský humanismus, hlavně z Itálie a Německa. Zchudlá a okleštěná universita se chová k němu ze začátku nepřátelsky. Jeho nositeli jsou učenecké kroužky. Také domácí knihkupci a knihtiskaři se zaměřují jen velmi zřídka na zásobování domácího trhu antickými klasiky u dobrých vědeckých vydáních; většinou jde o dovoz. Teprve v druhé třetině 16. století nastává u nás opožděný rozvoj humanismu: studuje se nejen latina, ale i řečtina, místy i hebrejšтина. Universita se stává opožděně střediskem humanismu.

Takovéto schéma je známo z Winttra i Tomka. Přínosem Flodrovým je, že studuje drobné jednotlivé knihovny. Z toho vyvozuje kulturní úroveň průměrného vzdělaného měšťana, resp. intelektuála (kněze, učitele), přihlíží k možnostem opatřit si tu nebo onu literaturu. Vzdělání se v té době přesunuje do kruhů laických. Knihovny laiků, resp. světských duchovních a hlavně vzdělaných bohatých šlechticů jsou značně na klasiky bohatší než knihovny duchovních institucí, až na kapitulu svatovítskou a olomouckou a některé bohaté kláštery. Výběr jest silně ovlivněn tehdejšími latinskými školami, resp. universitou. Tak Tacitus byl téměř — kromě své Germanie — neznám, podobně Ammianus Marcellinus. Z řeckých dramatiků nebyl čten Aischylos, zato poměrně hojně byli zastoupeni Sofokles a Euripides. Z filosofů a dějepisců řeckých byl hojně zastoupen Plutarchos. Studium se dělo za účely gramatickými, respektive pro exempla moralia. Průměrnému absolventu latinských škol, stejně jako bakaláři nebo mistru vysokého učení, třebaš znali perfektně latinu a leckdy aspoň pasivně řečtinu, zůstal svět antiky po stránce ideové cizí.

Jiným důležitým závěrem je jistá korekce názoru na dobu husitskou. Husitům se dodnes vytýká od jejich odpůrců, že zničili nedocenitelné kulturní památky: z F. výkladu mimořádně vyplývá, že — aspoň

po stránce rukopisů antických klasiků — zde v době husitské žádných zvláštních památek nebylo.

Některé námitky rázu formálního. U jmen antických klasiků, pokud se uvádějí v textu, je u řeckých autorů vždy na místě řecký tvar, popř. se současnými pravopisnými úpravami v moderních jazycích. V bibliografických záznamech a v katalozích vědeckých knihoven je mezinárodní úzus dát do záhlaví latinizovaný tvar, jak jej uvádí W. Engelmann: *Bibliotheca scriptorum classicorum. I. Scriptores graeci(!)*. Tímto pravidlem se řídí i Bibliografický katalog ČSSR, který je v takových případech normativní.

Knihu hyzdí nepěkné tiskové chyby, které jsou začasté i velmi hrubými chybami pravopisnými, např. *Aristofanos* — místo *Aristophanes*. Naše tiskárny by se měly vrátit k staré dobré tradici, kdy učebnice, spisy vysokých škol, akademií a učených společností byly zcela prosty tiskových chyb.

Ještě jedno skromné přání. Bylo by si jen přát, aby kniha vyšla česky v nějaké populární sbírce, např. Malé obzory vědy. Kromě českého textu by stačilo jen upravit a zkrátit poznámkový aparát. Užitek může z knihy mít nejen klasický filolog, ale i bohemista, historik, archivář, knihovník, pedagog. Pro každého obsahuje něco podnětného.

H. Kopřiva

Jubilejní ročník 20. „Meandru“

V Polsku vždy zaujímalo studium antiky důležité místo a ku příkladu práce nestora polské vědy T. Zielińského si razily před 2. světovou válkou cestu do celého světa. Po válce se velkým úsilím několika nadšenců podařilo ještě v r. 1945 v troskách Varšavy dát dohromady

redakční kolektiv nového časopisu, který si vzal za úkol šířit antickou kulturu mezi širšími vrstvami obyvatelstva a dostal jméno „Meander“. V nepředstavitelně obtížných podmínkách začal svou životní dráhu r. 1946 a poněvadž byl živě řízen předními odborníky, prokřestil si

cestu i do zahraničí. Snad všichni přední polští badatelé ze všech úseků antické vědy ukládali své články do stránek tohoto měsíčníku. Většina článků spadá do historie antické literatury, značně jsou zastoupeny také dějiny Řecka a Říma, archeologické poznatky, recepce antiky v Polsku, ojediněle se objevují články z oboru filologie, práva, náboženství, umění. Přímé poznání antické literatury umožňují polským čtenářům dosti časté překlady z řeckých a římských spisovatelů.

Toto schéma si podržuje i jubilejní 20. ročník. Řeckých literárních děl se týkají především články A. Smotricze: „Leonidas z Tarentu i jeho mjejsce w zyciu literackim III w.p.n.e.“ a „Papyrus z Oksyrynchu nr. 2506 i palinodia Stezycho-ra“, které řeší zdařile drobné problémy literární té doby. Značný vědecký význam má příspěvek K. Kumanieckého: „Fragmenty komedii Menandrap. Sikyonios“, který opravuje a doplňuje některá neúplná místa v dochovaném textu komedie. Ohlasem Pindara v latinské literatuře se zabývá Mieczyslaw Brożek v článku: „Pindar i pindaryzyn w starożytnej literaturze lacińskiej“. Počátkům latinské literatury se věnují články Jana Safarowicze: „Początki lacińskiego języka literackiego (Liwiusz Andronik)“ a Władysława Madydy: „O pierwszym narodowym eposie rzymskim (Gn. Newiusz)“. Otázkami literárních forem a stylů se zabývají články: Tadeusza Bieńkovského: „Prooemium“ (Antyczna teoria wstępu do mowy) a Mariana Nagnajewicze: „Stosowność i ozdobność stylu w teorii Cycerona i Kwintyliana.“

K řešení otázek historických přispívá článek Tadeusza Kotuly: „Legatio suscepta gratuita“, který si na základě nápisných dokladů všímá blahopřejných legací, které

se hrnuly do císařského Říma z provincií, a dochází k velmi zajímavým závěrům o příčinách toho. Článek Stanisława Mrozka: „Siła robocza w kopalniach rzymskich w okresie pryncypatu“ upozorňuje na příčiny, proč se v římských dolech zmenšoval počet otroků a rostl počet nájemných sil. Aténskému procesnímu řízení se týká příspěvek Romualda Tarasiewiczze: „Czynnik litości w sądach ateńskich.“ Ve statích archeologických Barbara Drewniewska zpravuje o zbytcích antické kultury v Dobrudži, Gabriela Makowiecka o římských pozůstatcích ve Španělsku, Antoni Ostrasz podává zprávu o první polské archeologické kampani v Sudánu ve Staré Dongoli.

V příspěvcích z dějin filosofie přehlíží Jacek Bojarski aristotelovské studie v Polsku za léta 1944 až 1964, Maria Pałcińska si všímá toho, jak se Seneka díval na epikureism, a Władysław Strzelecki rozebírá stoický ideál vládce.

Antického umění se týkají články Józefa Schlafa o Myronově sousoší „Marsyas a Athéna“, Marie Bernhardové o varšavské váze keréského stylu a Olgy Hirschové o původu kolekce antik z Krzeszowic.

Z překladů zaujmou: Dialog Erasma Rotterdamského o správné výslovnosti latinské i řecké, 2 Horatiovy básně, dva dopisy Ciceroovy a překlad předvolné brožury Ciceronova bratra Quinta.

Obsah uzavírá obsažný nekrolog prof. Salomona Lurii, třebaže v některých podrobnostech opravený dopisem sovětských badatelů v dalším ročníku Meandru.

Časopis přes svou popularizační tendenci a formu zůstává přesně na vědecké úrovni a je takto obecně ve světě přijímán. Snad i u nás by bylo možné vydávat časopis podobného rázu.

J. Karamon

Jako příspěvek ke studiu nacistické kulturní politiky podal Johannes Irmscher studii o vztazích německých klasických filologů k nacistické straně a státu i o poměru nacistického vedení k antice a k vyučování klasickým jazykům (*Alt-sprachlicher Unterricht im faschistischen Deutschland, Jahrbuch für Erziehungs- u. Schulgeschichte 1965/66, 225—271*). Sleduje dále podrobně otázku, jaké místo měla latina a řečtina na nacistické střední škole a jak byla volena koncepce i metoda, aby sloužila nacistickým výchovným cílům.

Klasičtí filologové období výmarské republiky byli dosti konzervativním živlem. Hlásili se většinou k jednomu ze dvou směrů: k historismu nebo k tzv. třetímu humanismu. Stoupenci historismu si kladli úkol formulovaný již Wilamowitzem, poznat antiku po všech stránkách. Orientovali se hlavně na historii, ve škole ji spojovali s téměř samoúčelným gramatickým drilem. Situaci po nacistickém převratu se přizpůsobili dosti snadno. Při obhajobě klasických jazyků na gymnasiu poukazovali na možnost vychovávat jimi k nacionalismu, hrdinskému ideálu a k brannosti. Hledali a nalézali oporu též v armádě. Mohli se dovolávat i Hitlerových slov, že při budování nové kultury tisícileté říše je třeba spojit helénství i germánství.

Méně hladké bylo vyrovnání nacismu s třetím humanismem, jehož stoupenci kladli antiku za vzor a snažili se ideologicky působit na vzdělané vrstvy buržoasie daleko za rámec školy. Hlavní představitel tohoto směru, Werner Jaeger, který měl úzký vztah ke katolicismu a silný vliv zvláště v katolickém Bavorsku, se marně snažil učinit

svou koncepci základem nacistického gymnasia tím, že nově definoval humanismus jako výchovu člověka k státnosti.

Nacistická strana zprvu neměla žádnou jednotnou linii v pojetí střední školy a místa klasických jazyků v jejím programu. Později se považoval za výraz vlastní nacistické koncepce antiky článek W. Eberhardta „Antika a my“ (1935). Jeho autor soudil, že nacistické Německo obnovuje životní řád raného řeckého městského státu a některé jeho zásady a instituce, jako výchovu k převedení hlavního zájmu mužů od soukromého života k státu, pěstování politické i branné kázně u mládeže, gymnicko-múzeický systém vzdělání, život zbraněschopných mužů a chlapců ve svazech. — V tomto pojetí nabyla klasická filologie pevného a důležitého místa v nacistické střední škole. Byl pořízen nový výběr četby a pořádány konference o výkladu autorů. Nejvíce byl doporučován Platón, ale i v Iliadě byly nalézány „nejstarší projevy nordického ducha“ a v Sofoklově Antigoně rozvedení „nordické ideje krve“. Z římských autorů, kteří byli vcelku posuzováni méně příznivě, byl uznáván jen Livius a Kato. Úpadek antických států byl vysvětlován smíšením ras a uvolněním svazku s půdou.

Určitý obrat nastal v průběhu války. V souvislosti s myšlenkou „nové Evropy“ se v Německu zase začalo mluvit o „západní evropské ideologii“. S tím docházela vyššího hodnocení latina a římské autorů, jmenovitě Caesar a Horatius. Koncepce „západní ideologie“ umožnila pak spolkové republice navázat plynule na gymnasium třetí říše.

E. Kamínková

ZPRÁVY JEDNOTY KLASICKÝCH FILOLOGŮ

Vydává pro členy JKF z pověření výboru JKF prof. dr. Ladislav Varcl

Redakční tajemnice: dr. A. Vidmanová

Uzávěrka tohoto čísla byla 31. října 1966

Jednotlivá čísla je možno zakoupit po 5 Kčs, bibliografické číslo po 8 Kčs

Obálku navrhl J. Krouz

Vytiskly Novinářské závody Mír, n. p., závod 1, Praha

A-12*71089
